

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Affiliated to Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur

NAAC Accreditation B++ with 2.82 CGPA

Sneh Nagar, Wardha Road, Nagpur. 440015

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes /books published and papers published in national/international conference proceedings per teacher during the year (2018-2019)

3.3.2.1 Total number of books and chapters in edited volumes/books published and papers in national/international conference proceedings during the year

Year	2018-2019
Number	17

PRINCIPAL
Yashoda Girls Arts & Commerce College
Sneh Nagar, Nagpur-15

1. Name of the Teacher : Dr Pramod Fating (Department of Commerce)

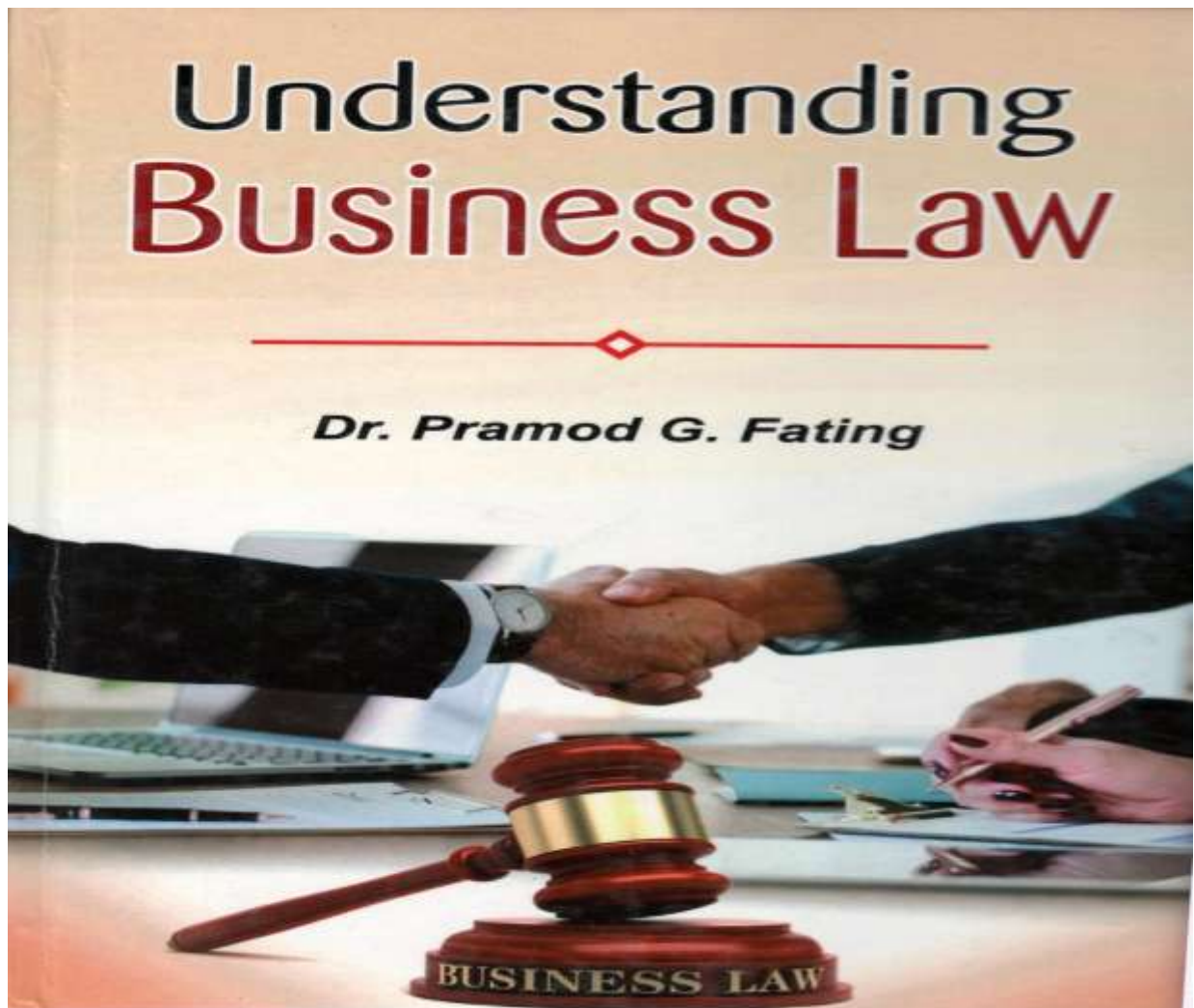
Title of Paper: -

Title of Book: Understanding Business Law

Name of Publisher: New Delhi: Swastik Publications

Year of Publication: 2018

ISBN No. : 978-93-83762-94-1

UNDERSTANDING BUSINESS LAW

PREFACE	1
1. INTRODUCTION	1
2. UNDERSTANDING BUSINESS LAW	10
3. CONTRACTS	20
4. SALE OF GOODS	27
5. PARTNERSHIP	39
6. COMPANY	49
7. BANKRUPTCY	59
8. INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS	69
9. TAXATION	79
10. INSURANCE	89
11. REMEDY	99
12. CONSUMER PROTECTION	109
13. ENVIRONMENTAL LAW	119
14. LABOR LAW	129
15. FOREIGN EXCHANGE CONTROL	139
16. FOREIGN INVESTMENT PROMOTION	149
17. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	159
18. FOREIGN TRADE REGULATION	169
19. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	179
20. FOREIGN TRADE REGULATION	189
21. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	199
22. FOREIGN TRADE REGULATION	209
23. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	219
24. FOREIGN TRADE REGULATION	229
25. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	239
26. FOREIGN TRADE REGULATION	249
27. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	259
28. FOREIGN TRADE REGULATION	269
29. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	279
30. FOREIGN TRADE REGULATION	289
31. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	299
32. FOREIGN TRADE REGULATION	309
33. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	319
34. FOREIGN TRADE REGULATION	329
35. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	339
36. FOREIGN TRADE REGULATION	349
37. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	359
38. FOREIGN TRADE REGULATION	369
39. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	379
40. FOREIGN TRADE REGULATION	389
41. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	399
42. FOREIGN TRADE REGULATION	409
43. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	419
44. FOREIGN TRADE REGULATION	429
45. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	439
46. FOREIGN TRADE REGULATION	449
47. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	459
48. FOREIGN TRADE REGULATION	469
49. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	479
50. FOREIGN TRADE REGULATION	489
51. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	499
52. FOREIGN TRADE REGULATION	509
53. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	519
54. FOREIGN TRADE REGULATION	529
55. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	539
56. FOREIGN TRADE REGULATION	549
57. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	559
58. FOREIGN TRADE REGULATION	569
59. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	579
60. FOREIGN TRADE REGULATION	589
61. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	599
62. FOREIGN TRADE REGULATION	609
63. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	619
64. FOREIGN TRADE REGULATION	629
65. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	639
66. FOREIGN TRADE REGULATION	649
67. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	659
68. FOREIGN TRADE REGULATION	669
69. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	679
70. FOREIGN TRADE REGULATION	689
71. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	699
72. FOREIGN TRADE REGULATION	709
73. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	719
74. FOREIGN TRADE REGULATION	729
75. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	739
76. FOREIGN TRADE REGULATION	749
77. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	759
78. FOREIGN TRADE REGULATION	769
79. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	779
80. FOREIGN TRADE REGULATION	789
81. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	799
82. FOREIGN TRADE REGULATION	809
83. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	819
84. FOREIGN TRADE REGULATION	829
85. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	839
86. FOREIGN TRADE REGULATION	849
87. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	859
88. FOREIGN TRADE REGULATION	869
89. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	879
90. FOREIGN TRADE REGULATION	889
91. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	899
92. FOREIGN TRADE REGULATION	909
93. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	919
94. FOREIGN TRADE REGULATION	929
95. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	939
96. FOREIGN TRADE REGULATION	949
97. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	959
98. FOREIGN TRADE REGULATION	969
99. FOREIGN TRADE DEVELOPMENT	979
100. FOREIGN TRADE REGULATION	989

Dr. Pramod G. Fatiga

SWASTIK

SWASTIK PUBLICATIONS

New Delhi - 110 002 (INDIA)

UNDERSTANDING BUSINESS LAW

© Author

First Published 2018

ISBN 978-93-83762-94-1

[No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publisher].

Published in India.

by I.M. Pandey

SWASTIK PUBLICATIONS

213, Vardan House, 7/28, Ansari Road,

Darya Ganj, New Delhi-110002

Ph.: 9968482939, 9899462604

email: swastik_books@yahoo.com

Regd. Office:

31, Gali No. 1, A-Block,

Pocket 5 (Near CRPF Water Tank)

Sonia Vihar, Delhi-110090

Printed at: Global Printing Services, Delhi.

Business law clearly explains the rights, duties, liabilities and legal obligations of the parties involved in a contract of sales, purchase or any other kind of contract or agreement entered into in relation to any kind of business or commercial activity. It also includes intellectual property law (patents, trademarks, copyrights, etc.) and consumer protection law.

Primarily devised as an introductory text for graduate and postgraduate courses of different Indian universities, this book consists of the following chapters: Introduction; What is Business Law?; Forms of Business Organisations; Theory of Firm and Legal Liability; Focus on Business Valuation; Corporate Law and Piercing the Corporate Veil; Financial Law: Meaning, Role and Importance; Understanding Lease; Miscellaneous Issues; and Bibliography etc.

Definitely this will prove a vade mecum to one and all.

Dr. Pramod G. Fating is M.com., M.Phil., M.A (economics), and has been awarded his Ph.D. from Nagpur University. He has 27 Years of extensive experience in academics.

He is currently working with Yashoda Girls Arts and Commerce College Nagpur as associate professor and Head Department of Account and statistics. He has published several Research papers in National/International Seminars and conferences. He has participated in various seminars and also workshops. He is working as Ph.D. Supervisor and 7 students awarded Ph.D. under his guidance.

Author has the credit of Many Books.

SWASTIK

SWASTIK PUBLICATIONS

213, Vardan House, 7/28, Ansari Road,

Daryaganj, New Delhi-110002

Phone : 9968482939, 9899462604

e-mail : swastik_books@yahoo.com

₹ 995/-

ISBN 978-93-83762-94-3

9 789383 762943

2. **Name of the Teacher** : Dr Pramod Fating, Dr. M. Gulhane, & Dr. V. Bagade (Dep. of Commerce)

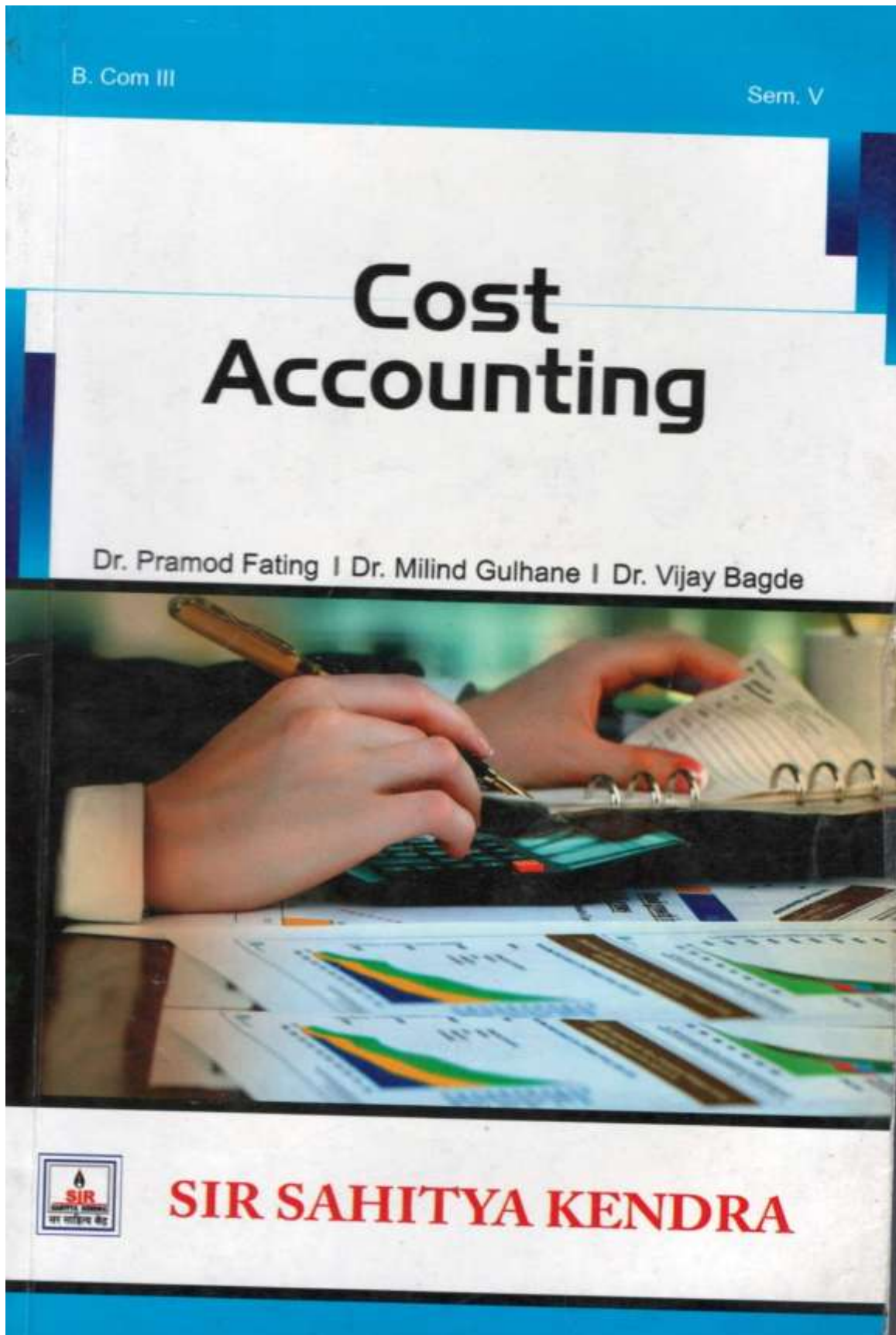
Title of Paper: -

Title of Book: Cost Accounting

Name of Publisher: Nagpur: Sir Sahitya Kendra

Year of Publication: 2018

ISBN No. : 978-81-937736-4-2

**A Test book for B. Com Final Year Semester V According to
New Syllabus of Rashtrasant Tukdoji Maharaj Nagpur Univer-
sity Nagpur and other University**

COST ACCOUNTING

(Semester -v)

Dr. Pramod G. Fating

Head Commerce Department

Yashoda Girls Arts & Commerce College,
Nagpur

Dr. Milind D. Gulhane

Commerce Department
Womens College of Arts &
Commerce College, Nagpur

Dr. Vijay R. Bagde

Commerce Department
H.B.T Arts & Commerce College,
Nagpur

- ◆ **Publication:**
Sanjay Thakare
Sir Sahitya Kendra
Ganraj Appt. Rajapeth Bus stop,
Hudekeshwar Road, Nagpur-34
Mo.No. 986022941, 9975784552
E-mail :- sanjaythakre.sskp@gmail.com

- ◆ **COST ACCOUNTING**

- ◆ **Publication No.: 151**

- ◆ **ISBN - 978 -81 -937736 -4 -2**

- ◆ **First Edition - 2018**

- ◆ **Type Setting By:**
Mr. Harish Ninawe
Ayodhya Nagar, Nagpur.

- ◆ **Distributor :**
Labhansh Pustakalya,
Ganraj Appt., Rajapeth Bus stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34.

- ◆ **Rs. : 300 /-**

Dr. Pramod Fating

Dr. Pramod Fating is an Associate Professor & Head, Department of Commerce. He is associate with Yashoda Girls' Arts & Commerce College, Nagpur Since 1992. He has vast teaching experience over last 29 years. He also worked on RTMNU Task Force Comittee Member of Account & Statistics Board. He has been guiding research Scholars till date seven research scholar have been awarded Phd under his able guidance. He has eighteen Books to his credit and also a receipt to UGC Minor Research Project. He has attended a member of national and international conference and presented papers in from besides he has several research papers published. He has an executive member of national peer reviewed journal, 'The Horizon'. Presently he is member Board of studies faculty of Commerce & Management in the subject Aaccounting of Statistic Board RTM Nagpur University Nagpur

Dr. Milind Gulhane

- | Associate Prof. Women's College, New Nandanvan, Nagpur.
- | Working as Chairperson of A/c & Statistic Board Of RTMNU, Nagpur.
- | Executive Editor f Research Journal 'HORIZON'.
- | Worked as R.R.C. Member of Gondwana Uni.
- | Board Member of Amravati Uni.
- | Completid M.R.P.
- | Published 07 Subject books.
- | Working as Ph.D Supervisor 07 Stu awarded Ph.D.
- | Many National & International Papers were Published.
- | Received National Award for excellence in the field of Education.

Dr. Vijay Bagde

Dr. Vijay R. Bagde is working as an Associate Professor in H.B.T. Arts & Commerce college New Subhedar, Nagpur. He is having 27 Years of rich teaching experience for subject Account and Statistics. In addition to this he has published 04 test books to his credit and many research papers and articles have been published in reputed journals and National conference. He has Ex. member, Special Task Committee He has also Board Member Faculty of Commerce Accounts & Statistics Board. RTM NU Nagpur.

ISBN: 978-81-937736-4-2

300/-

SIR SAHITYA KENDRA

**Ganraj Appr., Rajapeth Bus Stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34**

M.: 9860222941, 9518777944

E-mail : sanjaythakresskp@gmail.com

3. **Name of the Teacher** : Dr Pramod Fating, Dr. V. Bagade, & Dr. M. Gulhane (Dep. of Commerce)

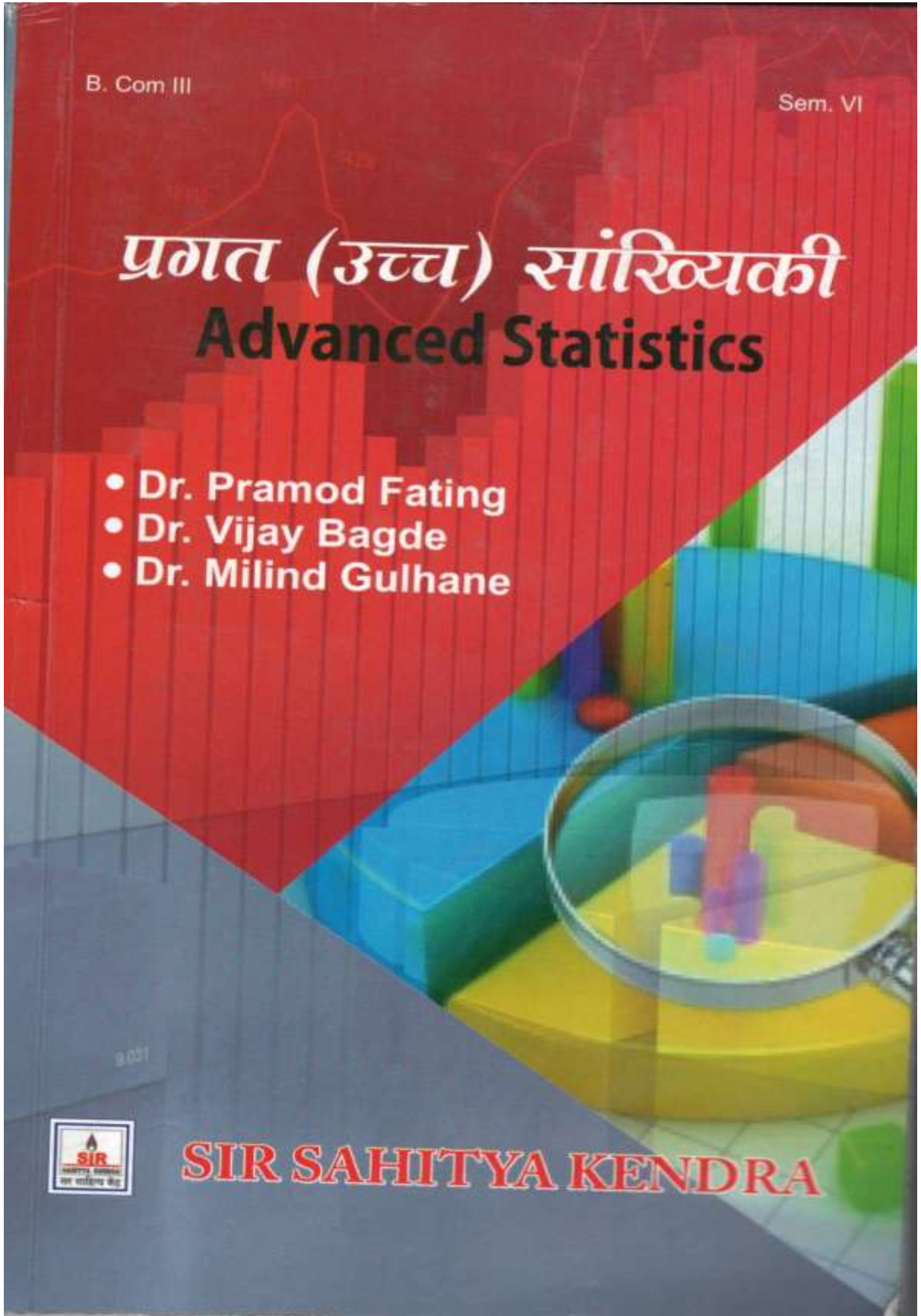
Title of Paper: -

Title of Book: Pragat (Uchch) Sankhiyaki (Advanced Statistics)

Name of Publisher: Nagpur: Sir Sahitya Kendra

Year of Publication: 2019

ISBN No. : 978-81-938888-1-0

One

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या नवीन
अभ्यासक्रमानुसार बी. कॉम अंतीम वर्षाच्या सहाव्या सत्राकरीता
तसेच महाराष्ट्रातील इतरही विद्यापीठांना उपयुक्त

(Semester - VI)

प्रगत (उच्च) सांख्यिकी
Advanced Statistics

डॉ. प्रमोद जी. फटींग

वाणिज्य विभाग प्रमुख

यशोदा गर्ल्स आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज
नागपूर

डॉ. विजय आर. बागडे

लेखाकर्म व सांख्यिकी विभाग प्रमुख

एच.बी.टी. आर्ट्स अँड

कॉमर्स कॉलेज नागपूर

डॉ. मिलींद डी. गुल्हाणे

वाणिज्य विभाग

विमेन्स कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड

कॉमर्स नागपूर

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

Two

◆ Published by

Sanjay H. Thakre

Sir Sahitya Kendra

Shop No. 12, Ganraj Appartment,

Rajapeth Bus Stop,

Hudkeshwar Road, Nagpur-34

Mo. 9860222941, 9561865019

Email : sanjaythakre.sskp@gmail.com

◆ **Advanced Statistics प्रगत (उच्च) सांख्यिकी**

◆ ISBN - 978-81-938888-1-0

◆ Publication No : १७२

◆ First Edition - Jan., 2019

◆ Type Setting :

Prasad Creation, Nagpur

◆ Ru. : 350/-

◆ Publishers :

Labhansh Pustkalaya

Ganraj Appartment,

Rajapeth Bus Stop,

Hudkeshwar Road, Nagpur-34

Mo. 9860222941, 9561865019

Dr. Pramod Fating

Dr. Pramod Fating is an Associate Professor & Head, Department of Commerce. He is associate with Yashoda Girls' Arts & Commerce College, Nagpur Since 1992. He has vast teaching experience over last 29 years. He also worked on RTMNU Task Force Comittee Member of Account & Statistics Board. He has been guiding research Scholars till date seven research scholar have been awarded Phd under his able guidance. He has eighteen Books to his credit and also a receipt to UGC Minor Research Project. He has attended a member of national and international conference and presented papers in from besides he has several research papers published. He has an executive member of national peer reviewed journal, 'The Horizon'. Presently he is member Board of studies faculty of Commerce & Management in the subject Accounting of Statistic Board RTM Nagpur University Nagpur

Dr. Vijay Bagde

Dr. Vijay R. Bagde is working as an Associate Professor in H.B.T. Arts & Commerce college New Subhedar, Nagpur. He is having 27 Years of rich teaching experience for subject Account and Statistics. In addition to this he has published 04 test books to his credit and many research papers and articles have been published in reputed journals and National conference. He has Ex. member, Special Task Committee He has also Board Member Faculty of Commerce Accounts & Statistics Board. RTM NU Nagpur.

Dr. Milind Gulhane

- | Associate Prof. Women's College, New Nandanvan, Nagpur.
- | Working as Chairperson of A/c & Statistic Board Of RTMNU, Nagpur.
- | Executive Editor f Research Journal 'HORIZON'.
- | Worked as R.R.C. Member of Gondwana Uni.
- | Board Member of Amravati Uni.
- | Completid M.R.P.
- | Published 07 Subject books.
- | Working as Ph.D Supervisor 07 Stu awarded Ph.D.
- | Many National & International Papers were Published.
- | Received National Award for excellence in the field of Education.

ISBN: 978-81-938888-1-0

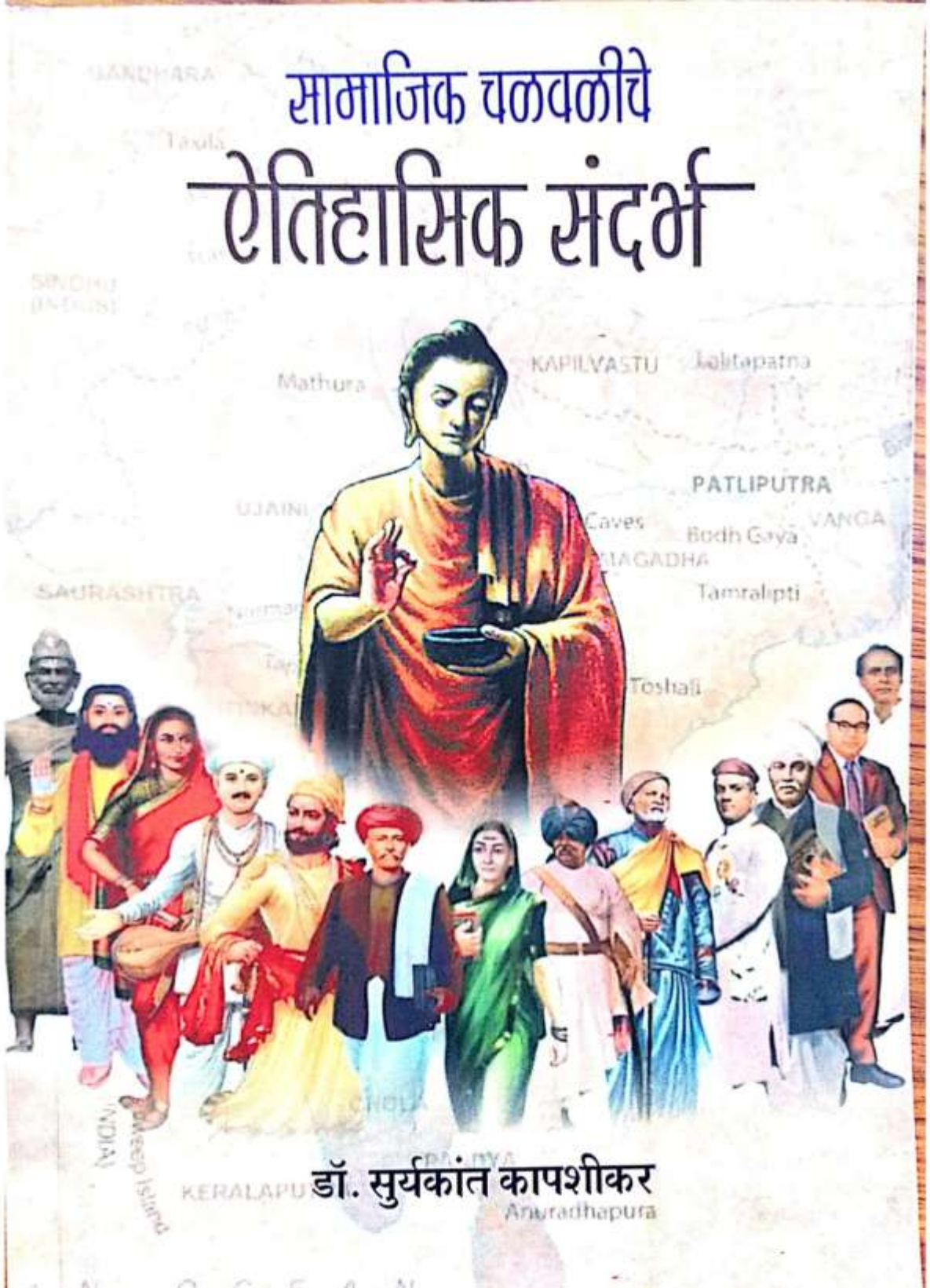
300/-

SIR SAHITYA KENDRA

Ganraj Appr. Rajapeth Bus Stop, Hudkeshwar Road, Nagpur - 34
M: 9860222941, 9518777944
E-mail : sanjaythakresskp@gmail.com

4. **Name of the Teacher** : Dr Suryakant Kapshikar (Department of History)
Title of Chapter : -
Title of Book: Samajik Chalavaliche Aeitihashik Sandarbha
Name of Publisher: Nagpur: Kapshikar Prakashan
Year of Publication: 2018 **ISBN No.** : 978-93-5291-055-7

सामाजिक चलवलीचे
ऐतिहासिक संदर्भ

डॉ. सुर्यकांत कापशीकर

Samajik Chlvaliche Eitihasic Sandharbha
Dr. Suryakant Kapsikar

© तृप्ती सुर्यकांत कापशीकर
१०१, आर्ची अपार्टमेंट,
हनुमान मंदिरजवळ, बेलतरोडी,
नागपूर-४४००३४

● प्रकाशक

कापशीकर प्रकाशन
बेलतरोडी, नागपूर-४४००३४
प्रथम आवृत्ती : २०१८

● मुद्रक

दिनेश ग्राफीक
त्रिमुर्ती नगर, रिंग रोड,
नागपूर-४४००२२

● मुखपृष्ठ

दिनेश गुडघे
किंमत १८०/-

ISBN 978-93-5291-055-7

5. Name of the Teacher : Dr Suryakant Kapshikar (Department of History)

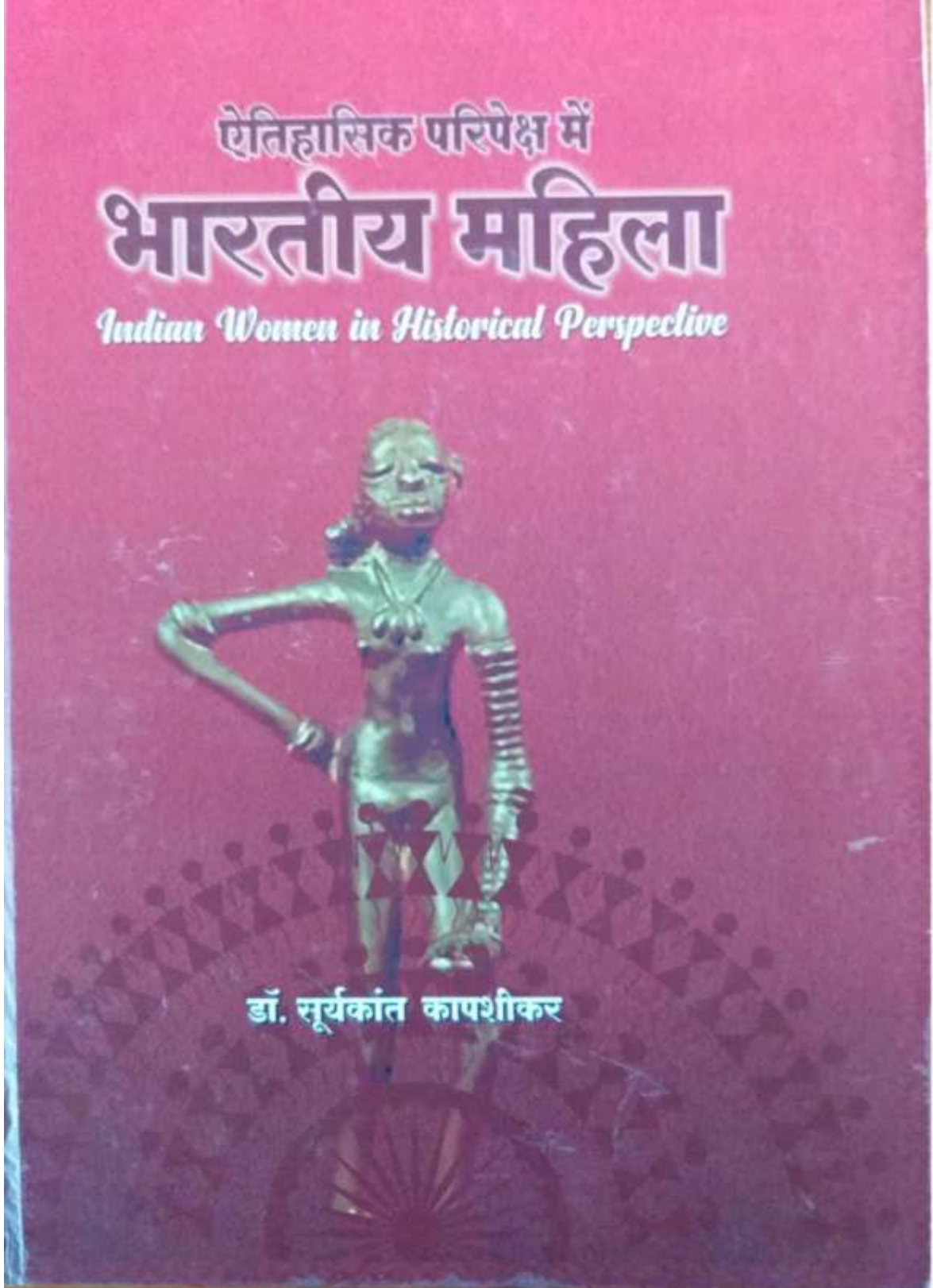
Title of Chapter: -

Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Aeitihasik Paripeksha Me Bharatiya Mahila)

Name of Publisher: Nagpur: Principal-Yashoda Girls' Arts and Commerce College

Year of Publication: 2019

ISBN No. : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला
Indian Women in Historical Perspective
Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

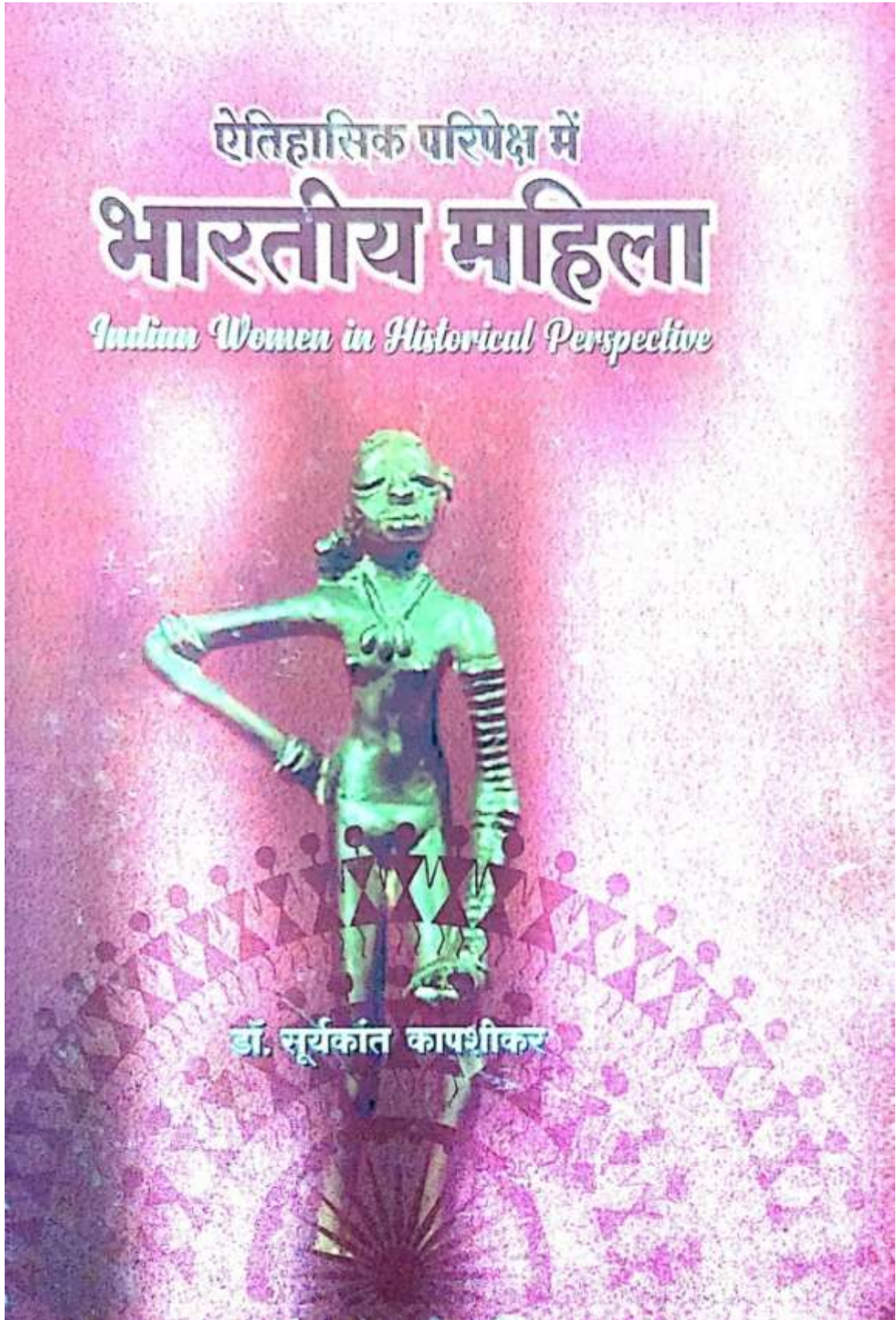
Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

6. **Name of the Teacher** : Dr Suryakant Kapshikar (Department of History)
Title of Chapter: Romila Thapar: Ek Prabhavashali Mahila Itihaskar (p200-208)
Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)
Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College
Year of Publication: 2019 **ISBN No.** : 978-81-920781-6-8

३८.	इंदिरा गांधीच्या गटनिरपेक्षता धोरणाचा प्रभाव	१८६
	डॉ. माधुरी एन. देवतळे	
३९.	इरावती कर्वे यांचे समाजशास्त्रीय योगदान	१९३
	डॉ. संतोष मेंढेकर	
४०.	दुर्गा भागवत : थोर ज्ञानोपासक	१९८
	डॉ. वनिता हिंगे	
४१.	रोमिला थापर: एक प्रभावशाली महिला इतिहासकार	२००
	डॉ. सुर्यकांत महादेवराव कापशीकर	
४२.	दलित स्त्रीवादी लेखिका : उर्मिला पवार	२०९
	प्रा. डॉ. सिद्धार्थ भ. जाधव	
४३.	सीमाताई साखरे यांचे स्त्रि चळवळीत योगदान	२१५
	डॉ. कुंदन देवराव शहारे	
४४.	सिंधुताई सपकाळांचे सामाजिक कार्य	२१८
	डॉ. महेश प्रल्हादराव गोमासे	
४५.	सरोजताई काशीकर : व्यक्ती आणि कार्य	२२३
	श्री. अविनाश ब. अवचट	
४६.	सुनंदाताई दिवे यांची बचतगटातून यशोगाथा	२३०
	डॉ. रश्मी प्रविण गजरे	
४७.	डॉ. प्रभा अत्रे का संगीत कला में योगदान	२३४
	डॉ. सोपान सिताबरव वतारे	
४८.	The Actress Is Irreplaceable In Indian Cinema: Smita Patil	२३६
	Chandrashekhar Laxmanrao Korey	
४९.	Contribution of Dr. D. Rajyalakshmi to LIS Profession	२४०
	Dr. Sudhakar S Thool	
५०.	पहिली भारतीय अंतराळ स्त्री : कल्पना चावला	२५३
	डॉ. कल्पना एम.सांगोडे	
५१.	मायावती : कार्य आणि कर्तृत्व	२६१
	प्रा. किशोर शेषराव चौरे	
५२.	भारतीय दलित महिला उद्योजक कल्पना सरोज	२६९
	डॉ.प्रा. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम	
५३.	आयेशा ग्रेवाल यांचे शेती क्षेत्रातील योगदान	२७४
	डॉ. महेन्द्रकुमार कटरे	
५४.	Magnificant Mary Kom- Indian Women Boxer	२७७
	Dr. Lalita ishwarn Punnya	

रोमिला थापर: एक प्रभावशाली महिला इतिहासकार

डॉ. सुर्यकांत महादेवराव कापशीकर

इतिहास विभाग प्रमुख

यशोदा गर्ल्स आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, स्नेह नगर, नागपूर

प्रस्तावना

भारत का इतिहास भारतीय महिलाओं के महान ऐतिहासिक कार्य से ओतपोत परा है। अनेक भारतीय महिलाओं ने अपने कार्यकर्तृत्व से इतिहास के पन्नों को सजाया है। संक्षिप्त में कहा जाये तो भारतीय महिलाओं ने अपना इतिहास बनाया है। भारतीय महिलाओं ने अपना इतिहास तो बनाया है किंतु भारतीय इतिहास के लेखन का प्रयास मात्र बहुत ही कम किया है। भारतीय इतिहास लेखन क्षेत्र हमें पुरुषप्रधान ही दिखता है। ऐसे पुरुषप्रधान भारतीय इतिहास लेखन क्षेत्र में एकमात्र महिला इतिहासकार ने अपने अभूतपूर्व उल्लेखनीय इतिहासलेखन से अपना रुतबा कायम किया है। वह भारतीय महिला इतिहासकार है रोमिला थापर! रोमिला थापर के उल्लेख के बिना भारतीय इतिहास लेखन का अध्याय पूर्ण नहीं हो सकता इतना महत्त्वपूर्ण स्थान उन्होंने निर्माण किया है। उनके इतिहास लेखन कार्य को उजागर करने का प्रयास इस लघुशोध निबंध द्वारा किया गया है।

संक्षिप्त जीवन परिचय

रोमिला थापर एक प्रख्यात भारतीय महिला इतिहासकार है। उनका जन्म ३० नवम्बर १९३१ को लखनऊ में एक सुशिक्षित पंजाबी परिवार में हुआ। उनके पिता दयाराम थापर भारतीय सेना में अधिकारी थे। पिता के सेना में होने के कारण रोमिला थापर का बचपन भारत के विभिन्न क्षेत्रों में व्यतीत हुआ। पंजाब विश्वविद्यालय से स्नातक पदवी प्राप्त करने के बाद उन्होंने इ. स. १९५८ में लंदन विश्वविद्यालय के स्कूल ऑफ़ ओरिएण्टल एंड अफ्रीकन स्टडीज से ए. एल. वाशम के शोधनिर्देशन में मौर्यकाल पर पीएच डी की उपाधि प्राप्त की। अपने संशोधन में उन्होंने प्राथमिक स्रोतों के आलोचनात्मक अध्ययन के आधार पर अशोक और मौर्यकाल को उसके सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक और सांस्कृतिक संदर्भ में देखने का प्रयास किया। उनका यह शोधप्रबंध बाद *Ashoka and the decline of mouryas* इस शीर्षक से ग्रंथ रूप में प्रकाशित हुआ। इस ग्रंथ ने प्राचीन भारत से जुड़े इतिहासलेखन पर अमिट छाप छोड़ी है। कालांतर में रोमिला थापर ने नई दिल्ली के जवाहरलाल नेहरू विश्वविद्यालय में प्रोफेसर के पद पर भारतीय इतिहास के अध्ययन तथा अध्यापन का कार्य किया। फ़िलहाल अभी ये वहीं पर प्रोफेसर एमारिता के पद पर कार्यरत हैं। रोमिला थापर के प्राचीन भारत की ओर झुकाव के कारण उन्हें इस विषय में काफी

इतिहासलेखन के ऐतिहासिक कार्य तथा प्राचीन भारतीय इतिहास के ज्ञान के कारण रोमिला थापर को अनेक पुरस्कार सन्मानित किया गया है। इ. स. १९७६ में रोमिला थापर को प्रसिद्ध जवाहर लाल नेहरू फेलोशिप से सम्मानित किया गया। ऑक्सफोर्ड में लेडी मार्गरेट हॉल में रोमिला थापर एक मानद सदस्य है। शिकागो विश्वविद्यालय ने उन्हें मानद डॉक्टरेट प्रदान किया। कुछ अन्य विश्वविद्यालय भी हैं जिनमें एडिनबर्ग विश्वविद्यालय, ऑक्सफोर्ड विश्वविद्यालय, कलकत्ता विश्वविद्यालय और हैदराबाद विश्वविद्यालय से इन्हें मानद डॉक्टरेट प्रदान किया था। इ. स. २००४ में यूएस लाइब्रेरी ऑफ कांग्रेस द्वारा नियुक्त क्लुज चेयर की वह पहली धारिका थी। भारत सरकार ने उन्हें इन्होंने इण्डियन सण १९९२ तथा २००५ में पद्म भूषण पुरस्कार से सम्मानित किया परंतु यह उनके पेशेवर काम से नहीं दिया गया था। इसलिये उन्होने दोनो बार यह पुरस्कार वापस कर दिया।

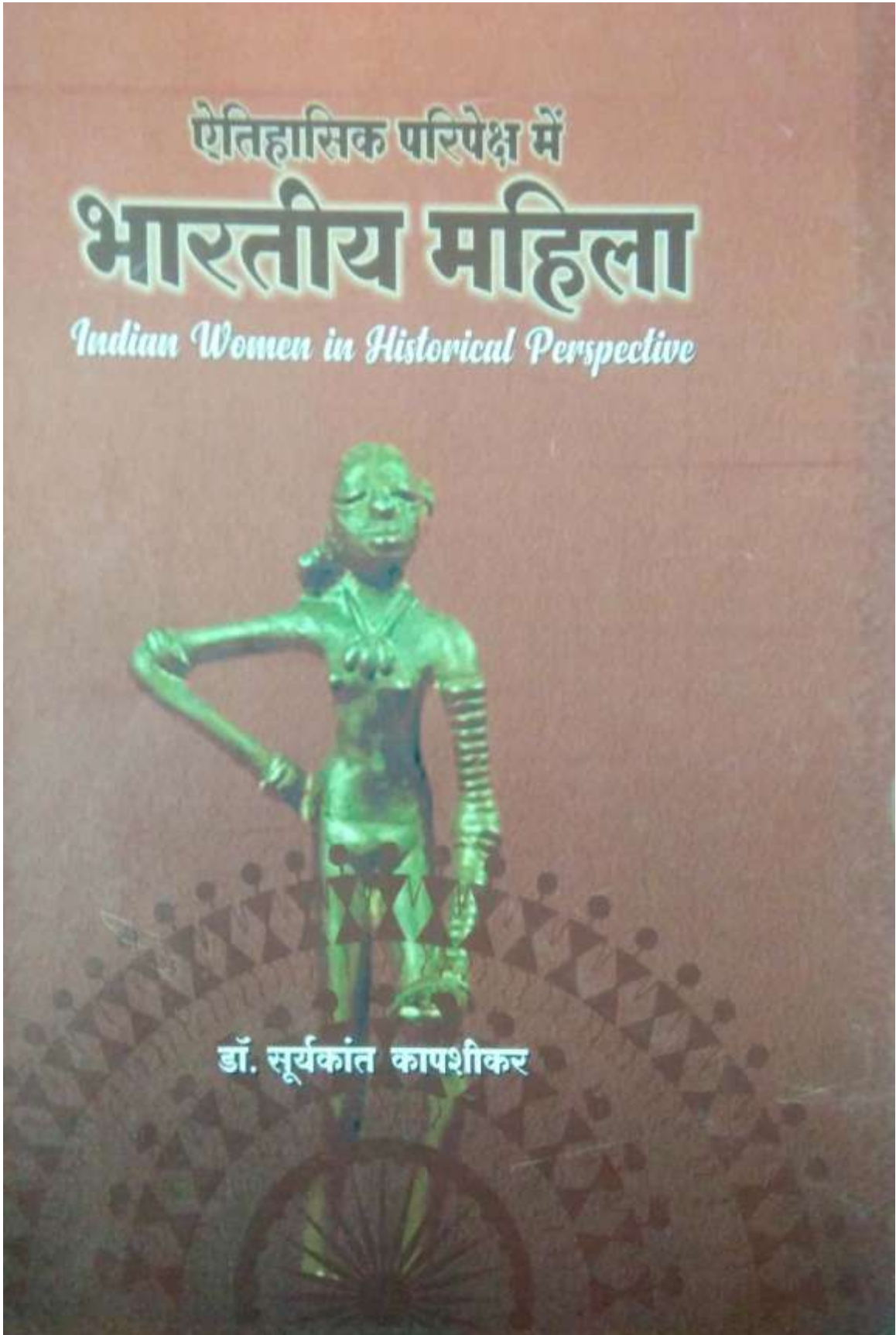
निष्कर्ष

एक इतिहासकार तब एक सच्चा इमानदार इतिहासकार बनता है जब वह किसी जाती धर्म या पंथ से परे रहकर निरपेक्षभाव से भूतकालीन इतिहास का तटस्थतापूर्ण संशोधन करता है। रोमिला थापर द्वारा लिखित इतिहास ग्रंथों का अध्ययन करके हमें ऐसा प्रतीत होता है कि वह एक शानदार इतिहासकार है। आज ८७ वर्ष की आयु में भी वह इतिहास लेखन क्षेत्र में उतने ही उत्साह से कार्यरत है जितना ३० वर्ष की आयु में थी। भारतीय पुरुषप्रधान इतिहासलेखन क्षेत्र में एक महिला होकर भी रोमिला थापर ने अपना अद्वय स्थान निर्माण किया यह स्वयं में एक इतिहास है ऐसा कहना अनुचित नहीं होगा।

संदर्भ सूची

१. कोठेकर शांता, इतिहास: तंत्र आणि तंत्रज्ञान, साईनाथ प्रकाशन नागपूर, प्रथम आवृत्ती २००५
२. देशमुख, प्रशांत, इतिहासाचे तत्त्वज्ञान, विद्या बुक्स पब्लिशर, औरंगाबाद, प्रथम आवृत्ती २००५
३. गायकवाड, इतिहास लेखकशास्त्र, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, प्रथम आवृत्ती २००९
४. hi.wikipedia.org/wiki/
५. <http://bharatdiscovery.org/india/>
६. <http://www.wikiwand.com/hi/>
७. <http://hashiya.blogspot.com/>
८. www.amazon.in/

7. **Name of the Teacher** : Dr Mahendrakumar Katre (Department of Economics)
Title of Chapter: Aayesha Grewal Yanche Sheti Kshetratil Yogdan (p274-276)
Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)
Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College
Year of Publication: 2019 **ISBN No.** : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला
Indian Women in Historical Perspective
Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

३८.	इंदिरा गांधीच्या गटनिरपेक्षता धोरणाचा प्रभाव	१८६
	डॉ. माधुरी एन. देवतळे	
३९.	इरावती कर्वे यांचे समाजशास्त्रीय योगदान	१९३
	डॉ. संतोष मेंढेकर	
४०.	दुर्गा भागवत : धोर ज्ञानोपासक	१९८
	डॉ. वनिता हिंगे	
४१.	रोमिला थापर: एक प्रभावशाली महिला इतिहासकार	२००
	डॉ. सुर्यकांत महादेवराव कापशीकर	
४२.	दलित स्त्रीवादी लेखिका : उर्मिला पवार	२०९
	प्रा. डॉ. सिद्धार्थ भ. जाधव	
४३.	सीमाताई साखरे यांचे स्त्रि चळवळीत योगदान	२१५
	डॉ. कुंदन देवराव शहारे	
४४.	सिंधुताई सपकाळांचे सामाजिक कार्य	२१८
	डॉ. महेश प्रल्हादराव गोमासे	
४५.	सरोजताई काशीकर : व्यक्ती आणि कार्य	२२३
	श्री. अविनाश ब. अवचट	
४६.	सुनंदाताई दिवे यांची बचतगटातून यशोगाथा	२३०
	डॉ. रश्मी प्रविण गजरे	
४७.	डॉ. प्रभा अत्रे का संगीत कला में योगदान	२३४
	डॉ. सोपान सितावराव वतारे	
४८.	The Actress Is Irreplaceable In Indian Cinema: Smita Patil	२३६
	Chandrashekhar Laxmanrao Korey	
४९.	Contribution of Dr. D. Rajyalaksmi to LIS Profession	२४०
	Dr. Sudhakar S Thool	
५०.	पहिली भारतीय अंतराळ स्त्री : कल्पना चावला	२५३
	डॉ. कल्पना एम.सांगोडे	
५१.	मायावती : कार्य आणि कर्तृत्व	२६१
	प्रा. किशोर शेषराव चौरे	
५२.	भारतीय दलित महिला उद्योजक कल्पना सरोज	२६९
	डॉ.प्रा. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम	
५३.	आयेशा ग्रेवाल यांचे शेती क्षेत्रातील योगदान	२७४
	डॉ. महेन्द्रकुमार कटरे	
५४.	Magnificant Mary Kom- Indian Women Boxer	२७७
	Dr. Lalita ishwarn Punnya	

आयेशा ग्रेवाल यांचे शेती क्षेत्रातील योगदान

डॉ. महेन्द्रकुमार कटरे

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

यशोदा गर्ल्स आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज नागपूर.

प्रस्तावना

नवीन तंत्रज्ञान, स्त्रीशिक्षण आणि जागतिकीकरणाचा परिणामामुळे मुक्त सामाजिक विचारधारांचे वारे जगात आणि भारतात वाहू लागले. महिला उद्योजकांनी सामाजिक व सांस्कृतिक आव्हाने आणि पूर्वग्रह यावर मात केली व आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उद्योग जगतात उमटविला.

आधुनिक शिक्षण पद्धती तसेच काही निसर्गदत्त गुणामुळे संयम, जिद्द, चिकाटी, परिश्रमीवृत्ती व चिकित्सकप्रवृत्तीमुळे महिला यशाची उत्तुंग शिखर गाठत आहेत. 'चूल आणि मूल' या केवळ प्राथमिक बाबिंशी निगडित असलेली आपली निम्मी लोकसंख्या ही आता अनेक विविध कारणांमुळे क्रियान्वित झाली आहे. महिलांनी सर्वच क्षेत्रात आपले कर्तृत्व सिद्ध केले आहे. महिला सकारात्मक उर्जेचा प्रचंड मोठा स्रोत आहेत.

जागतिकीकरणाचा झंझावात सुरु झाला आणि भारतीय शेती भोवताली अडचणीची चक्रीवादळे जास्तच वेगाने वाहू लागली. खर म्हणजे तर कारखानदारी, उद्योग, वँकां, विमा, शिक्षण, वाहतूक, पर्यटन संगणक अशा सर्वच क्षेत्रांना या झंझावाताने ग्रासले. परंतु सर्वात संवेदनक्षम क्षेत्र आहे ते आधीच क्षीण झालेली कृषिक्षेत्र. यात अनेक कारणे जबाबदार आहेत त्यात वाढता गुंतवणूक खर्च, पाण्याची टंचाई कृषि योग्य जमिनीचे कमी प्रमाण, पर्यावरणाचा रूहास वेगाने होतोय त्यामुळे शेतकरी हतबल झाला. याचाच परिणाम एकंदर रोजगारी घटत आहे. सुशिक्षित बेकारांचा लोंढा शहराकडे वळतो आहे. हे निराशाजनक चित्र बदलायचे असेल तर कृषि तंत्रज्ञानामध्ये डोळसपणे प्रभावी उपाय योजावे लागतील याची जान होवु लागली. सुदैवाने या दिशेने अनेक विचारवंत व्यक्ती आणि संस्था कार्य करू लागल्या आहेत. त्यामधीलच एक प्रयत्न आयेशा ग्रेवाल यांचा आहे. प्रचलित वाटेने न जाता नवा मार्ग शोधणे, त्यासाठी मुलभूत संशोधन करणे अभ्यास व चिंतन करणे हे व्रत त्यांनी अंगिकारले.

जीवन परिचय

आयेशा ग्रेवाल यांचा जन्म १९७३ मध्ये संपन्न कुटुंबात झाला. आयेशाचे वडील सिटी बँकेत उच्च पदावर एक प्रतिष्ठीत वित्त कार्यकारी होते. श्री ग्रेवाल यांना दोन मुली होत्या त्यात आयेशा धाकटी मुलगी होती. लहानपणापासून आयेशा दांडगट मुलगी होती. आयेशा मुंबई आणि दिल्लीतल्या शाळांमधून शिकली आणि नंतरचे शिक्षण अमेरिकेत घेतले. आयेशाच्या मोठ्या

तर काही इतर उत्पादकाच्या नावाने विकली.

कार्य

टासशी संबंधित दोन शेतकऱ्यांना आवश्यक असलेली हरितगृहे (Green House) बांधायला टासतर्फे कर्जाची व्यवस्था केली गेली. टासशी संबंधित दोन शेतकऱ्यांनी या कर्जाचा उपयोग हरितगृहे बांधण्यासाठी केला आणि टासने स्वतः एक हरितगृह बांधले ज्यांचा उपयोग एखाद्या प्रयोगशील प्रयोगशाळासारखा केला. यात अत्यंत अत्याधुनिक परदेशी भाजीपाला लावण्याचे प्रयोग केले. नंतर त्याचे तंत्रज्ञान संबंधित शेतकऱ्यांपर्यंत पोहचवले. टासने हरितगृहांमधील सर्वच्या सर्व उत्पन्न विकत घेतले आणि शहरी बाजारात विकले आणि शेतकऱ्यांना चांगली किंमत मिळवून दिली. टास दलालांना वगळण्याचा प्रयत्न करते. उदा. भेट शेतकऱ्यांकडून गहू विकत घेते. गव्हाला साठवणुकीची गरज असल्यामुळे टास शेतकऱ्यांच्या एका गटासाठी गहू साठवून ठेवण्यास जाग घेण्यासाठी कर्ज मिळवून देण्याची व्यवस्था करते. काही काळानंतर टास गहू विकत घेते आणि कर्जाची परतफेड होते. अशा तऱ्हेने टास अधिक मोलाची सेंद्रिय उत्पादने शहरी बाजारात विकू शकते ज्यातून शेतकऱ्यांना चांगला परतावा मिळेल

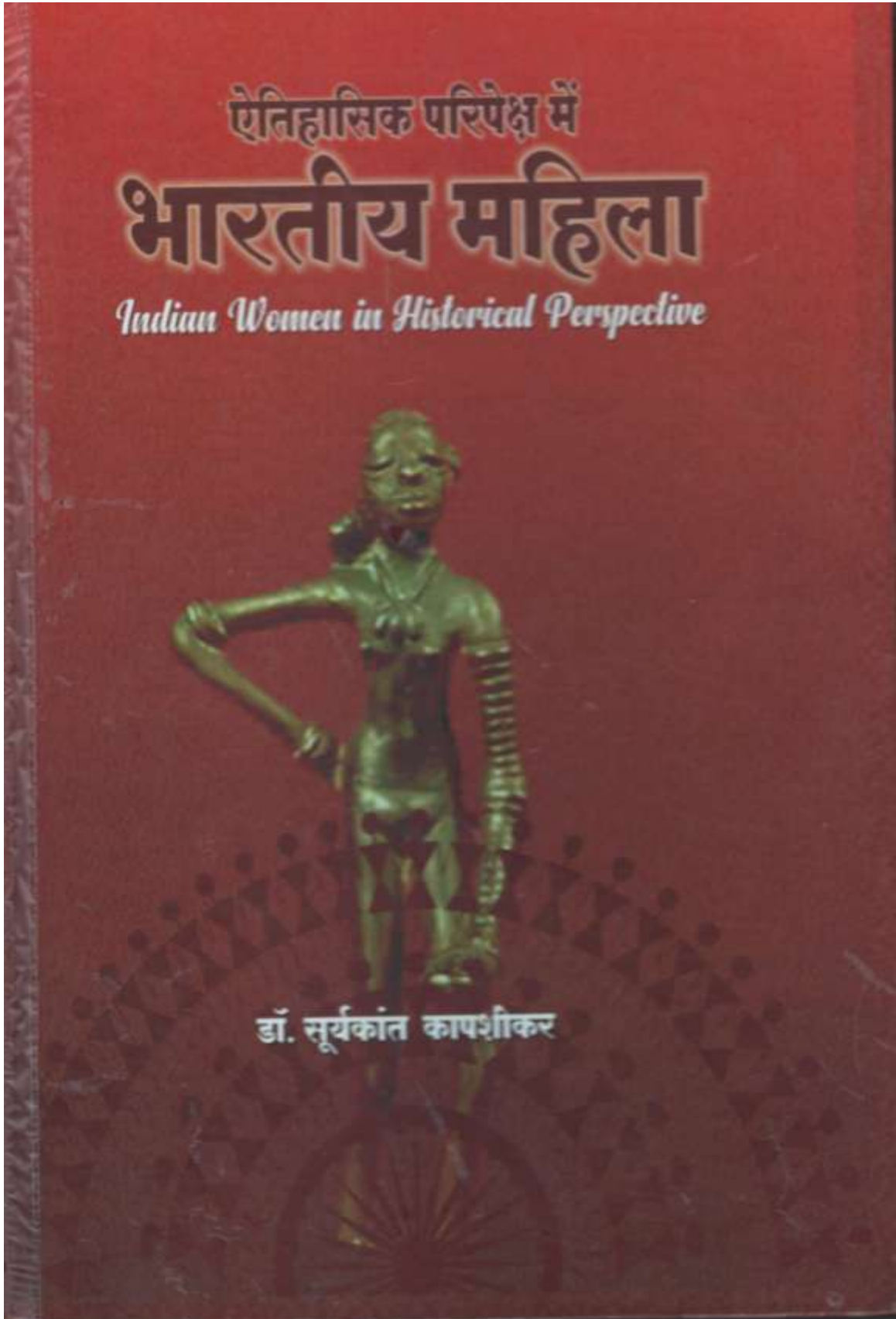
निष्कर्ष

रासायनिक खते, किटक नाशके, यामुळे कमी होत चाललेला जमिनीचा कस, आरोग्यास होत असलेला अपाय यामुळे जागतिक स्तरावर सेंद्रिय शेतीचा पुरस्कार करण्यात येत आहे. नैसर्गिक पद्धतीने उत्पादित केलेल्या शेतमालास अधिक पसंती व पर्यायाने बाजारपेठेत अधिक भाव प्राप्त होत आहे. विक्रीसाठी येणारा शेतमाल आडते व दलाला पासून मुक्त असावा शेतमालाला योग्य मोबदला मिळावा. या करिता प्रयत्न करण्याकरिता समाजातील व्यक्ती आणि संस्थांनी पुढाकार घेतला तर भारतीय शेतकरी सुखी व समृद्धी होईल यात शंका नाही. तोट्यात चालणारा शेती व्यवसाय फायद्यात रुपांतरीत होवून शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या कमी होण्यास मदत मिळेल.

संदर्भ सुची

१. किरपाल अविनाश, महिला उद्योजक प्रेरणादायक यशोगाथा, सेज पब्लिकेशन न्यू-दिल्ली २०१६
२. उद्योग दिवाळी मासिक, महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र यांचे प्रकाशन-२००४
३. लोकराज्य- ऑक्टोबर, मार्च २०१८
४. Google information
५. <http://wikipedia.org/wiki>
६. hindiwebduniya.com

8. **Name of the Teacher** : Dr Prakash Sonak (Department of Sociology)
Title of Chapter: Tarabai Shinde: Ek Stri Samaj Sudharak (p100-105)
Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)
Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College
Year of Publication: 2019 **ISBN No.** : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला
Indian Women in Historical Perspective
Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

१९.	फुले दाम्पत्यांची प्रेरणा सत्यस्वरूप सगूणाबाई क्षिरसागर	८७
	डॉ. निशांत भिमरावजी शेंडे	
२०.	सावित्रीबाई फुले सामाजिक क्षेत्रातील योगदान	९३
	डॉ. भारत एम. राठोड	
✓ २१.	ताराबाई शिंदे : एक स्त्री समाजसुधारक	१००
	डॉ. प्रकाश सुर्यभान सोनक	
२२.	पंडिता रमाबाई : व्यक्ती व कार्य	१०६
	डॉ. नितीन उल्हासराव सराफ	
२३.	मनुताई बापट : अकोल्यातील स्त्री शिक्षणाच्या आद्य प्रणेत्या	११२
	डॉ. अभिलाशा राऊत	
२४.	कस्तूरबा गांधी : व्यक्तित्व व योगदान	११८
	डॉ. मोहन राजाराम कापगते	
२५.	कस्तूरबा गांधी का भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन मे योगदान	१२७
	डॉ. शहनाज रफिक शेख	
२६.	जानकीदेवी बजाज यांचे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील योगदान	१३०
	डॉ. कैलाश फुलमाळी	
२७.	स्वतंत्रता आंदोलन में सुभद्राकुमारी चौहान का योगदान	१३४
	डॉ. आशा गोहे	
२८.	१९२३ के नागपूर झेन्डा आन्दोलन में सुभद्राकुमारी चौहान का योगदान	१३९
	डॉ. रूपेश एम. मेश्राम	
२९.	भारतीय स्वतंत्रता आन्दोलन में महादेवी वर्मा जी का योगदान	१४४
	डॉ. सरोज एस घोडेश्वर	
३०.	दूर्गाताई जोशी याची स्वातंत्र्य संग्रामातील कामगिरी	१४६
	प्रा. रेखा लालाजी मेश्राम	
३१.	भारत के स्वतंत्रता आंदोलन में अरूणा आसफ अली का योगदान	१५०
	डॉ. ज्योती वसंत खडसे	
३२.	डॉ. सुशीला नायर यांचे सामाजिक क्षेत्रातील योगदान	१५६
	डॉ. रफिक बा. शेख	
३३.	मंजुळामातेचे तुकडोजी महाराजांवरील संस्कार	१५९
	डॉ. भारत व्ही. नखाते	
३४.	महामाता त्यागमूर्ती रमाई	१६४
	डॉ. दीपाली दि.भावे	
३५.	भारतीय इतिहासातील उपेक्षित स्त्री : डॉ. सविता आंबेडकर	१६९
	प्रा. प्रफुल एम. राजुरवाडे	
३६.	आंबेडकरी चळवळीत शांताबाई दाणी यांचे योगदान	१७६
	डॉ. आर.यु.हिरे	
३७.	मदर तेरेसा यांचे सामाजिक कार्य	१७९
	डॉ. भोज छाया भास्कर	

ताराबाई शिंदे : एक स्त्री समाजसुधारक

डॉ. प्रकाश सुर्यभान सोनक

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख,

यशोदा गर्ल्स आर्टस् अँड कॉमर्स कॉलेज, स्नेहनगर, नागपूर.

प्रस्तावना

भारतीय समाजात वैदिक काळापासूनच स्त्रियांना निम्न मानण्यात आले होते. इतकेच नव्हे तर तिला अनेक अधिकारापासून वंचित ठेवण्यात आले होते. ब्रिटिश राजवट भारतात प्रस्तापित होईपर्यंत स्त्रींवर अनेक धार्मिक व सामाजिक निर्बंध लादले गेले होते. स्त्री ही स्वातंत्र्यास पात्र नाही, तिने घराबाहेर पडू नये असे तिच्यावर बंधने लादली गेली होती. तिला तिच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास करण्याची संधी नाकारण्यात आली होती. १९ व्या शतकाच्या मध्यापर्यंत बालविवाह, केशवपन, सतीप्रथा, विधवा विवाहास बंदी, शिक्षण घेण्याचे अधिकार यावर बंदी इत्यादी असंख्य प्रथांच्या विळख्यात भारतीय स्त्रियांचा विकास करणे यावर बंधने घालण्यात आली होती. त्यामुळे स्त्री ही समाजात राहून देखील तिला गुलामीचे जीवन जगावे लागत होते. भारतीय समाजात स्त्रियांची परिस्थिती अतिशय दयनीय होती. भारतातील पहिली स्त्रीवादी लेखिका, ताराबाई शिंदे यांनी स्त्री पुरुष तुलना या पुस्तकात स्त्रीधर्माची व्याख्या केली आहे, स्त्रीधर्म म्हणजे निरंतर पतीची आज्ञा पाळणे, त्याच्या मर्जीनुसार वागणे, त्याने लाथा मारल्या, शिव्यादिला, दुसऱ्या रांडा ठेवल्या तरी त्याची हसतमुखाने देवासारखी पूजा करावी. अशी अवस्था स्त्रियांची होती.

लिंगभेदाच्या विरुद्ध ताराबाई शिंदे यांनी आपले विचार मांडले. स्त्री-पुरुषांची तुलना करून भारतीय समाजातील पुरुषी अहंकारामुळे तिचे कसे शोषण झाले याचे सविस्तर विश्लेषण केले. जोतीराव फुले यांनी स्त्री-पुरुष समतेचा विचार मांडला केवळ विचारच फुल्यांनी मांडला नाही तर त्यांनी स्त्री शिक्षण आणि स्त्रियांच्या हक्काकरिता प्रत्यक्ष कार्य केले आणि सत्यशोधक समाजाच्या माध्यमातून चळवळ निर्माण केली. ब्रिटिश राजवट भारतात सुरू झाल्यानंतर त्यांनी स्त्रियांवर अन्याय करणाऱ्या अनेक अनिष्ट रूढी, परंपरा कायद्याने बंद केल्यात सर्वांना सर्व क्षेत्रात समान संधी दिली तरी देखील भारतीय समाजातील स्वतःला सभ्य म्हणवून घेणाऱ्या लोकांच्या विचारसरणीत विशेष बदल झाला नाही. याला प्रमुख कारण म्हणजे हिंदू समाजातील अनिष्ट रूढी, परंपरा, कर्मकांड छत्तीस कोटी देवाची पूजा अर्चा, ब्राम्हणांचे वर्चस्व अशा दिशाभूल करणाऱ्या अनेक वाईट गोष्टींचा स्त्री जीवनावर अधिक वाईट परिणाम पडलेला दिसतो. समाजात कोणताही लिंगभेद असू नये. स्त्री ही पुरुषांसारखी आणि पुरुषांच्या बरोबरीने कार्य करणारी आणि समानतेचा अधिकार तिला मिळावा असे कार्य काही समाजसुधारकांनी सामाजिक लढा दिला त्यामुळे तिला

9. **Name of the Teacher** : Dr Prakash Sonak (Department of Sociology)

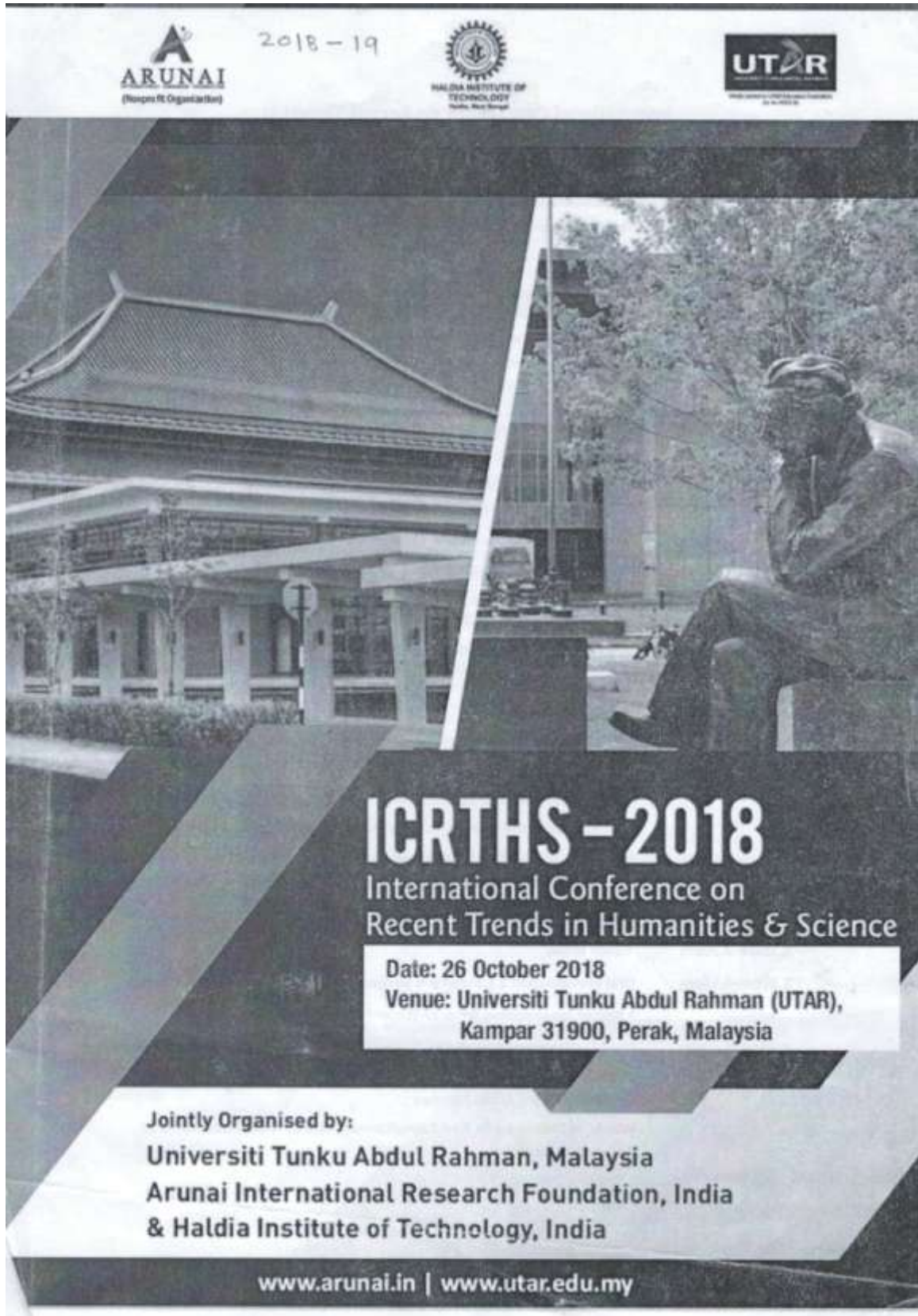
Title of Abstract (Proceedings): Impacts of Hindu Code Bill on Women Empowerment in India

Title of Conference Proceedings: Recent Trends in Humanities and Science (ICRTHS-2018 International Conference)

Name of Publisher: Kampar-Perak (Malaysia): UTAR & India: Arunai International Research Foundation

Year of Publication: 2018

ISBN No. : -

Social Science

Time: 12.00pm-4.15pm

Venue: B113A

Time	Title	Name of the Presenter
12.00pm-12.15pm	G01 : Whistleblowing Behaviour Towards Accounting Students	Che Siti Lazrina Md Lazim Universiti Tunku Abdul Rahman
12.15pm-12.30pm	G02 : Perception Of Islam Among Non-Muslim Undergraduates In A Private University	Nurullashkeen Mohd Anis Universiti Tunku Abdul Rahman
12.30pm-12.45pm	G03 : A Study on the Politics and Empowerment of Weaker Sections through Grampanchayths	DINESH R.N University of Mysore, India
12.45pm-1.00pm	G04 : The Importance of Religious Practice in Building a Healthy Environment	Puttaraju .K University of Mysore, India
1.00pm-1.15pm	G05 : Social ethos and removal of social inequities in British India - 1920's- 1947 - A critical study	Sreekanta University of Mysore, India
1.15pm-2.30pm	Lunch Break (at Block C Cafeteria)	
2.30pm-2.45pm	G06 : Impacts of Hindu Code Bill on Women Empowerment in India	Prakash Sonak Yashoda Girls' College, India
2.45pm-3.00pm	G07 : Social Identities and Religiosity Differences In Patterns of Self-Disclosure of Malaysians	Geeta Dass HELP University, Malaysia
3.00pm-3.15pm	G08 : Tremendous Applications of Graphs In Communication And Networks	G. Mahadevan Universiti Tunku Abdul Rahman
3.15pm-3.30pm	G09 : Untouchable Spring: An Introspection of Dalits' Life	M. S. Wankhede Dhanwate National College, India
3.30pm-3.45pm	G10 : A Study Of Pro-Social Personality And Disaster Management Attitude Among Teachers	C. Anbuchelvan Alagappa University, India
3.45pm-4.00pm	G11 : Job Demands And Challenges Of Teachers Of Refugee Children In Klang Valley: Preliminary Findings (Suggest to rephrase)	Lim Yeong Yeong Universiti Tunku Abdul Rahman
4.00pm-4.15pm	G12 : Environmental Rights, Values and Duties	R.Shankarappa Govt. First Grade College, India

Impacts of Hindu Code Bill on Women Empowerment in India

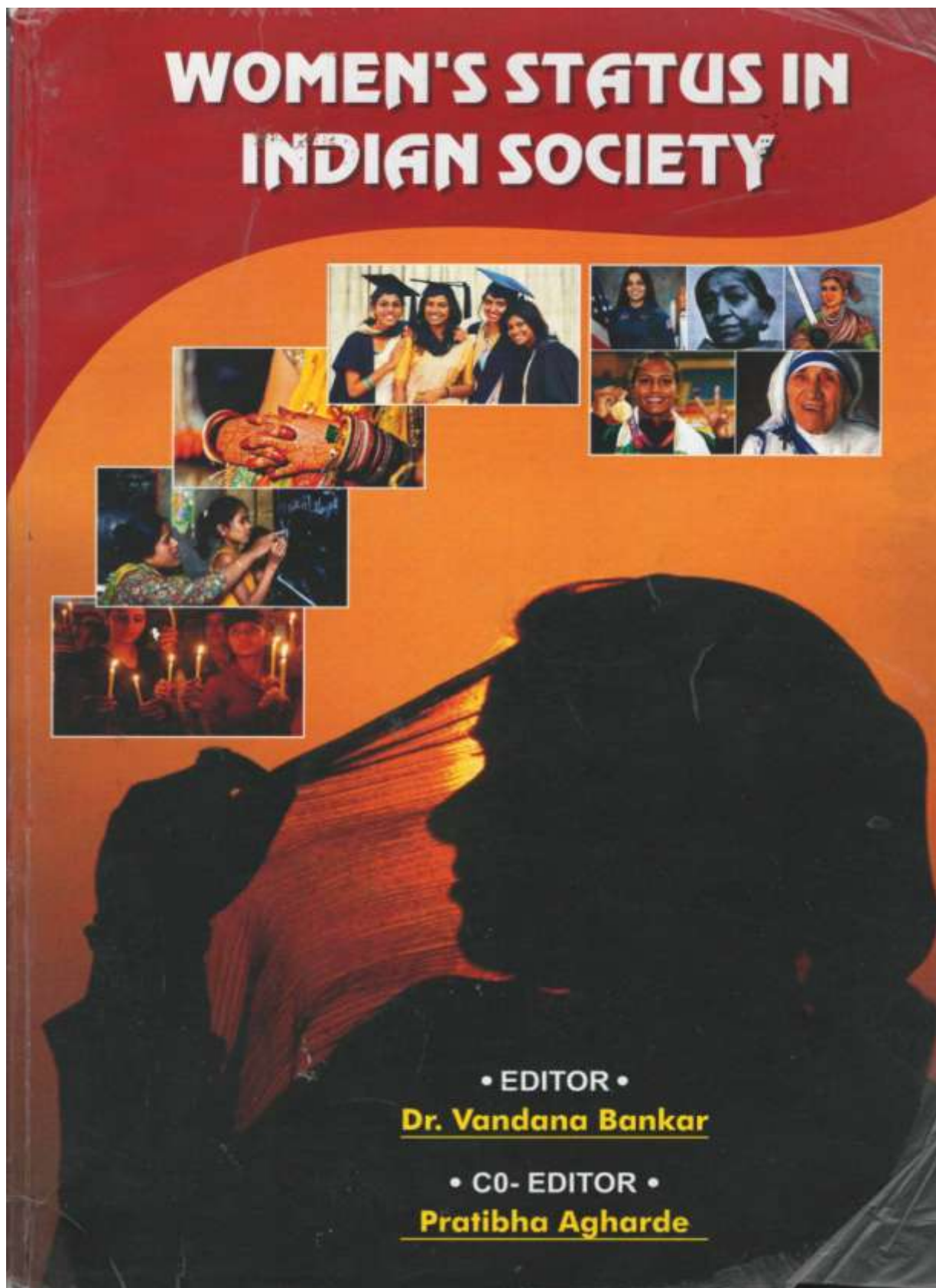
By Dr. Prakash Sonak

*Assistant Professor and Head,
Dept of Sociology
Yashoda Girls' College,
Sneha Nagar, Wardha Road,
Nagpur.*

Abstract:

The purpose of the present paper is to focus on the conditions of women in India nowadays. Moreover its aim is to find the roots of women empowerment in the Hindu Code Bill prepared by Dr. B. R. Ambedkar to establish equality and discard gender discrimination. On 5th of February 1951 he introduced the bill to the Parliament which was opposed by many staunch Hindus including Sardar Patel, Shyama Prasad Mukherjee, Pandit Madan Mohan Malviya, Pattabhi Sitaramayya, etc. Women empowerment is related to socio-economic and political empowerment. Economic empowerment increases women's agency, access to formal government programs, mobility outside the home, economic independence and purchasing power. Dr. Ambedkar said the government must prepare a Civil Code for the benefit of the country as a whole and the Hindu Code was a step in that direction. He said that it was beneficial from the country's oneness that the same set of laws should govern Hindu social & religious life. Hindu Shastras & Smritis considered women as the slaves of men. Political empowerment supports gender equality and agency for women in both the public and private life. Popular methods that have been suggested are to create affirmative action policies that have a quota for women in policy making and parliament positions. Women's economic empowerment refers to the ability for women to enjoy their right to get benefit. Strengthening women's access to property inheritance and land rights is another method used to economically empower women. Had not, though partially, the Hindu Code Bill been implemented, the status of Indian women could have never been improved. Today Women Empowerment can be measured through the Gender Empowerment Measure (GEM). Because of the implementation of the Hindu Code Bill a widow Indira Gandhi became first lady Prime Minister and Pratibha Patil first lady President of India. But we can find that many of the barriers to women's empowerment and equity are ingrained in cultural norms. In particular, education empowers women to make choices.

10. **Name of the Teacher** : Prof. Rekha Meshram (Department of Home-Economics)
Title of Chapter: Dr Ambedkar Wa Striyanchi Arthik Sthiti- EK Adhyayan (p214-216)
Title of Edited Book: Women's Status in Indian Society
(Edited by Dr. V. Bankar, & Dr. P. Agharde)
Name of Publisher: Aurangabad: Apoorv Publishing House
Year of Publication: 2018 **ISBN No.** : 978-93-88158-03-9

Women's Status in Indian Society

ISBN : 978-93-88158-03-9

© Bharat Jamdhade

Editor

Dr. Vandana Namdev Bankar

Co-Editor

Pratibha Agharde

Publisher

Bharat Jamdhade

Apoorv Publishing House,

B-2/15, Sunny Center, Pisadevi Road, Aurangabad (M.S.)

Mob. - 9049591747, 8177803216

Email - apoorvjamdhade@rediffmail.com

bharatjamdhade1976@gmail.com

Edition : 25 August 2018

DTP

Dr. Yajuwendra Wankar

Mob. 9763830016

Cover page

Shlok Design, Bharat Bazar, Aurangabad

Offset

Rudrayani Offest, MIDC, Cidco, Aurangabad.

Price : ₹ 475/-

Note : The views expressed by the authors in their research papers in this book are their own. The Editor/ publisher is not responsible for them. Author is responsible for all grammatical error Subject to Aurangabad (MS) Jurisdiction.

७१.	डॉ. युवराज धवडगे दलित कवयित्रीची कविता.....	१९७
७२.	प्रा. पंडित गडकरी मानवी अधिकार आणि महिला.....	२००
७३.	संजय त्र्यं. साळवे भारतीय राज्यघटना निर्मितीमध्ये महिलांचे योगदान.....	२०३
७४.	लिना उराडे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या मते स्त्री आणि मानवी हक्क.....	२०६
७५.	प्रा. डॉ. दिलीप बिरुटे स्त्रीवादी साहित्य समीक्षा : एक आकलन.....	२१०
७६.	कृ. अनिषा दादाजी डोहे भटक्या जमातीतील स्त्री जीवन.....	२१२
७७.	प्रा. रेखा लालाजी मेश्राम डॉ. आंबेडकर व स्त्रियांची आर्थिक स्थिती-एक अध्ययन.....	२१४
७८.	रीना गोखले, बी.के. पाण्डव स्त्री जन्माच्या कथा आणि व्यथा.....	२१७
७९.	प्रा. वाघमारे आर.वाय महिला सशक्तीकरणामध्ये राष्ट्रीय महिला आयोगाची भूमिका.....	२१९
८०.	डॉ. आशा एम. धारस्कर-भावसार समाज परिवर्तनात स्त्री शिक्षणाची भूमिका.....	२२१
८१.	शारदा पाटील, डॉ. यु.पी. भंडागे स्त्रियांवरचे अत्याचार आणि पुरुषी मानसिकता.....	२२४
८२.	प्रा. डॉ. निरंजन कौर सरदार सामाजिक बदलातील स्त्री शिक्षणाची भूमिका.....	२२६
८३.	डॉ. घोडजकर विजयालक्ष्मी राजेश दलित /ग्रामिण /आदिवासी महिलांसमोरील आव्हाने.....	२३०
८४.	डॉ. श्रीमती सुभेदार बी. पी., राऊत सतिश रमेशचंद्र औरंगाबाद शहरातील जिल्हा परिषद व अनुदानित माध्यमिक शाळेतील स्त्री शिक्षकांच्या अध्यापन क्षमतेचा तुलनात्मक अभ्यास”.....	२३३
८५.	प्रा. डॉ. अशोक सरवदे बौद्ध धम्म आणि स्त्री मुक्ती.....	२३८
८६.	कु. आकाश आनंदराव नलावडे, डॉ. अनिता संभाजी पिसाळ महाराष्ट्रातील ग्रामीण आणि शहरी समाजातील स्त्रियांच्या समस्या.....	२४०
८७.	प्रा. डॉ. जगतवाड शिवाजी पिराजी स्त्री लेखिकांच्या साहित्यातून आलेल्या स्त्री समस्या.....	२४३
८८.	प्रा. मुरुडकर एम.एस. भारतातील स्त्री-पुरुष असमानता - एक समस्या.....	२४५
८९.	श्री. सातव समाधान काशिराम ‘रारंगडांग’ या कादंबरीतील स्त्री व्यक्तिरेखांचे स्थान.....	२४८

७७. डॉ. आंबेडकर व स्त्रियांची आर्थिक स्थिती —एक अध्ययन

प्रा.रेखा लालाजी मेश्राम

गृह अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख यशोदा गर्लस आर्टस अन्ड कॉमर्स कॉलेज
क्यारोड नागपुर

प्रस्तावना:

भारतात वर्षानुवर्षापासुन महिलांचे आर्थिक व सामाजिक शोषण होत आहे. या परंपरेतुन व गुलामगिरीतुन त्यांना बाहेर काढण्यासाठी अनेक समाजसुधारकांनी प्रयत्न केले पण संविधानाच्या माध्यमातुन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांना स्वातंत्र अधिकार प्रदान केलेले आहेत. समता व स्वातंत्र्य हे व्यक्तीसमुहाचे मुलभूत आधार आहेत. त्यामुळेच समतेचे व न्यायाचे तत्व रुजवत मैत्रीभावनेच्या तत्त्वरोपनातुन विश्वबंधुत्वाचा पुरस्कार करत मानवाच्या कल्याणासाठी समानतेचा अधिकार देवून "स्वतःजगा व दुसऱ्यालाही जगु द्या" असा महत्वाचा संदेश डॉ. आंबेडकरांनी समस्त मानवजातीला दिला आहे. परंतु आजही आपल्याला असमानतेचे ब्देशपूर्ण अस्तित्व दिसुन येते. काही नेते महिलांचे स्वातंत्र्य आर्थिक सबलता, वर्णभेद जातीभेद नष्ट झाल्याचे कथन करायचे पण त्यावर डॉ. आंबेडकरांचे भाष्य असायचे. हिंदू धर्मासारखे सडलेले, जीर्ण झालेले वस्त्र किती दिवस टाके मारुन सांघत बसणार. नवे कोरे वस्त्रच व्यक्तीचे व्यक्तीमत्व खुलवते, असे वस्त्र क्रांतीकारच त्यांच्या वाणीतुन, शिकवणीतून पुरवत असतं. तो क्रांतीकारक म्हणजे भगवान गौतम बुध्द होय. आजवर असा कोणताही क्रांतीवीर जन्माला येणे न भुतो न भविष्यती शक्य नाही. कारण तेव्हाच्या काळातही कोणतीही रक्तक्रांती न करता अनेक पिढ्यांना मानवी हितसंबंध, स्वातंत्र्य, समानता यासाठी मार्गदर्शन केले. हाच बहुजन कल्याणाचा मार्ग डॉ. आंबेडकरांनी घेतला व भारताला भेदभाव मुक्त करण्यासाठी संविधानासारखा उच्च कोंटीचा ग्रंथ भारतला प्रदान केला. त्यासाठी त्यांनी अनेक चळवळी सुरु केल्या. त्यात बऱ्याच चळवळीत स्त्रीया होत्या.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी वेगवेगळ्या काळात महिलांची स्थिती कशी होती. यावर समीक्षा करतांना ते म्हणतात, जेव्हा स्त्रियांना स्वातंत्र

अधिकार होते तेव्हा पुरुषांप्रमाणे त्यांनाही वैयक्तिक विकास करण्याचा अधिकार होता. तेव्हा भारतीय समाज प्रगतिशिल होता. पण जेव्हा स्त्रियांची उक्ता करण्यात आली, अधिकारांपासुन वंचित ठेवण्यात आले तेव्हा भारतीय समाजाची अधोगती सुरु झाली. म्हणूनच डॉ. आंबेडकरांनी हिंदू धर्माला स्त्रियांचे अधोगतीचे मुलभूत व महत्वाचे कारण मानले आहे. त्यात महत्वाचे म्हणजे महिलांचे आर्थिक स्वातंत्र्य हिरावून घेवून त्यांना दुर्बल करणे. पण डॉ. आंबेडकरांनी आर्थिक स्वातंत्र्य देवून स्त्रियांना सबल बनविण्याचा अधिकार दिला.

शोध पेपर सादरीकरणाचे उद्देश

1. आजची भारतीय स्त्री खरोखरच स्वातंत्र झाली आहे काय? याचे अध्ययन करणे.
2. आर्थिक व सामाजिक अधोगती होण्याचे कारणांची निमांसा करणे.
3. आर्थिक दृष्ट्या आजची स्त्री सबल झाली किंवा नाही यावर चर्चा करणे.
4. हिंदू स्त्रीच्या अधोगतीला कोण जबाबदार आहे यावर प्रकाश टाकणे.

स्त्रियांच्या आर्थिक दुर्बलतेचा इतिहास

मनुने स्त्रीही वस्तुविनीमयाचे साधन म्हणून पाहत होता. स्त्रियांचे सर्व आर्थिक हक्क त्याने नाकारले होते. कुटुंबातील स्थावर मालमत्तेक स्त्रियांचा अधिकार नाही, असे त्यांनी स्पष्टित. आर्थिक अधिकारापासुन त्याने स्त्रियांना वंचित ठेवले. आर्य संस्कृतीत धर्म, अर्थ, काल, मोक्ष या पुरुषार्थांच्या लक्षणामध्ये स्त्री फक्त गृहीत वस्तू जात असे. अर्थबळावर पुरुषांचे सुख, सत्ता, पैसा, अधिकार स्वातंत्र, प्रतिष्ठा निर्धारित केले गेले. पण याच अर्थबळावर स्त्रियांचे सुख, सत्ता, पैसा, अधिकार, स्वातंत्र्य प्रतिष्ठा निर्धारित केली जात नाही. अर्थबळ असेल तर सबळ व नसेल तर दुर्बल असे समीकरणच पुरुषांसाठी तयार केले होते. स्त्रीला धन संपत्तीचा अधिकार द्यावा की नाही यावर वेगवेगळ्या धर्मशास्त्र कारांनी विभिन्न मत

त्यांना सबल बनविण्याच्या मजुरी संबंधीच्या कायद्यांवरही प्रकाश टाकला. पुरुषांप्रमाणे स्त्रियांनाही समान मजुरी मिळावी याचे ते समर्थक होते. डॉ. आंबेडकरांच्या या कार्यामुळे त्यांना स्त्री उध्दारक मानले जाते. त्यांचे असे स्पष्ट मत होते की, स्त्री ही मानव संपत्तीची प्रेरणा आहे. कारण पुरुषांमध्ये चातुर्य, साहस निर्माण करणारी स्त्रीच असते. म्हणून त्यांची आर्थिक, सामाजिक प्रगती होणे महत्वाचे आहे. तेव्हाच ती सर्वांगीण दृष्ट्या संपक्त बनेल.

निष्कर्ष:

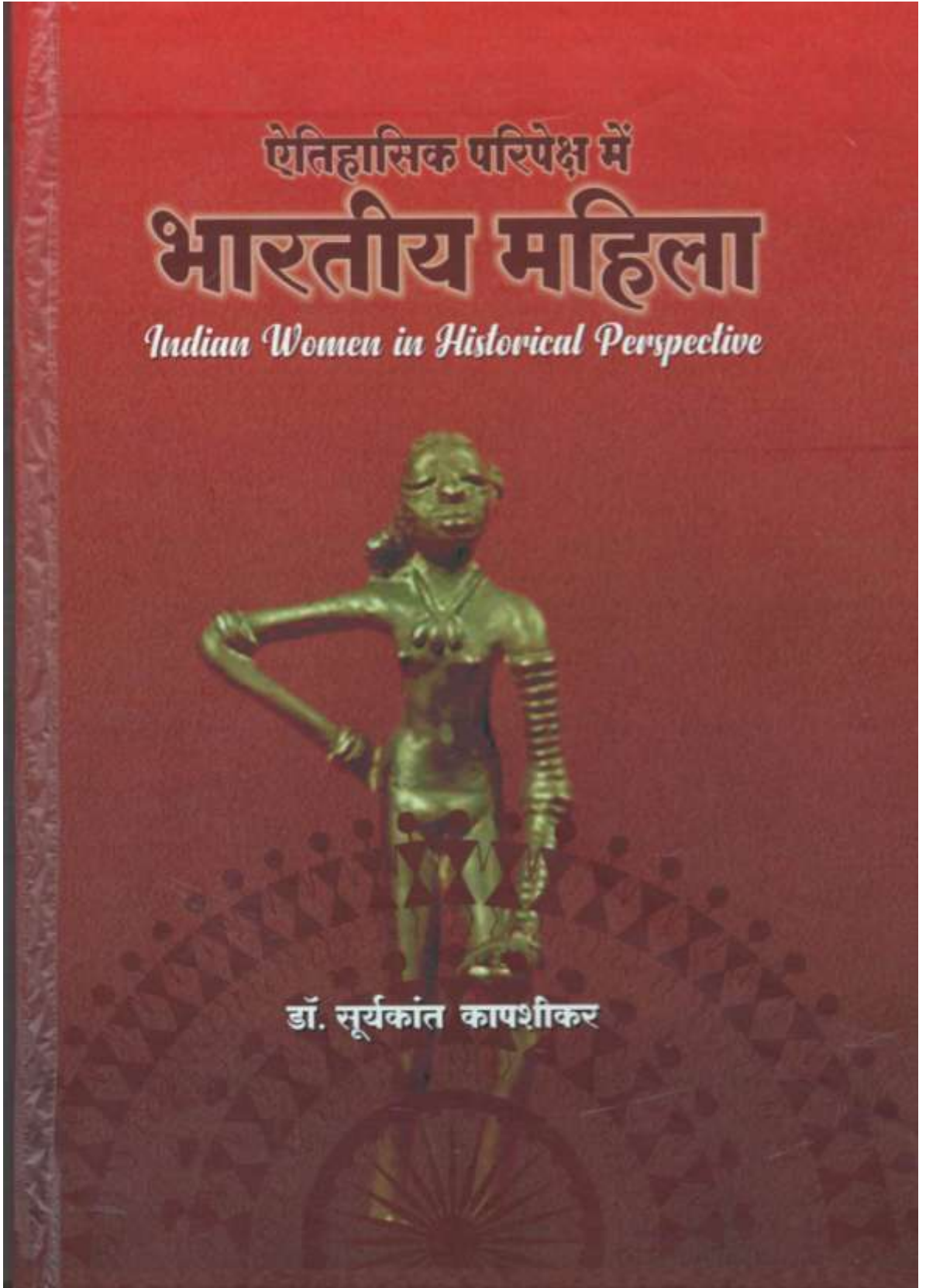
1. डॉ. आंबेडकरांनी हिंदू कोड बिल पास केले नसते तर स्त्रियांच्या अधोगतीचा मार्ग मोकळा होता.
2. ब्राम्हणांचे वर्चस्व मान्य करून मनुच्या कथानानुसार ती आजही भोग वस्तू ठरली असती.
3. डॉ. आंबेडकरांच्या योगदानामुळे आजची स्त्री स्वतंत्रपणे विचार करून आर्थिक उत्थानात पर्यायाने राष्ट्र विकासात मदतच करीत आहे.

थोडक्यात असमाधानकारक, सामाजिक व आर्थिक स्थितीमुळे राजकीय अस्थिरता निर्माण होवून क्रांती घडू शकते. कारण देशातील सर्वसामान्य माणूस व स्त्री भारतीय संविधानाचा केंद्रबिंदू आहे. त्यांची अधोगती म्हणजे राष्ट्राची अधोगती ठरेल.

संदर्भ

1)	डॉ. झाहाट धनराज	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भाषणे आणि विचार, खंड-1, संकेत प्रकाशन, नागपूर, प्रथम आवृत्ती, 2003
2)	डॉ. सूर्या अनिल	भारतीय स्त्री आणि हिंदू कोडबील, सुगावा प्रकाशन, पुणे
3)	सोनावने सुहास	शब्दफुलांची संजीवनी अनुभव अक्षरधन प्रकाशन, मुंबई, पहिली आवृत्ती, 2013
4)	डॉ. आंबेडकर भिमराव रामजी	हिंदू स्त्रियांची उन्नती आणि अवनती, 2008, प्रकाशक प्रदीप रोडगे
5)	डॉ. आंबेडकर भिमराव रामजी	क्रांती आणि प्रतिक्रांती प्रकाशक प्रदीप रोडगे
6)	सकाळ दीक्षा	धम्मचक्र प्रवर्तन विशेषांक 2017

11. **Name of the Teacher** : Prof. Rekha Meshram (Department of Home-Economics)
Title of Chapter: Durgatai Joshi Yachi Swatantry Sangramatil Kamgiri (p146-149)
Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)
Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College
Year of Publication: 2019 **ISBN No.** : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला

Indian Women in Historical Perspective

Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

१९.	फुले दाम्पत्यांची प्रेरणा सत्यस्वरूप सगूणाबाई क्षिरसागर	८७
	डॉ. निशांत भिमरावजी शेंडे	
२०.	सावित्रीबाई फुले सामाजिक क्षेत्रातील योगदान	९३
	डॉ. भारत एम. राठोड	
२१.	ताराबाई शिंदे : एक स्त्री समाजसुधारक	१००
	डॉ. प्रकाश सुर्यभान सोनक	
२२.	पंडिता रमाबाई : व्यक्ती व कार्य	१०६
	डॉ. नितीन उल्हासराव सराफ	
२३.	मनुताई बापट : अकोल्यातील स्त्री शिक्षणाच्या आद्य प्रणेत्या	११२
	डॉ. अभिलाशा राऊत	
२४.	कस्तूरबा गांधी : व्यक्तित्व व योगदान	११८
	डॉ. मोहन राजाराम कापगते	
२५.	कस्तूरबा गांधी का भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन मे योगदान	१२७
	डॉ. शहनाज रफिक शेख	
२६.	जानकीदेवी बजाज यांचे भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील योगदान	१३०
	डॉ. कैलाश फुलमाळी	
२७.	स्वतंत्रता आंदोलन में सुभद्राकुमारी चौहान का योगदान	१३४
	डॉ. आशा गोहे	
२८.	१९२३ के नागपूर झेन्डा आन्दोलन में सुभद्राकुमारी चौहान का योगदान	१३९
	डॉ. रूपेश एम. मेश्राम	
२९.	भारतीय स्वतंत्रता आन्दोलन में महादेवी वर्मा जी का योगदान	१४४
	डॉ. सरोज एस घोडेश्वर	
३०.	दूर्गाताई जोशी याची स्वातंत्र्य संग्रामातील कामगिरी	१४६
	प्रा. रेखा लालाजी मेश्राम	
३१.	भारत के स्वतंत्रता आंदोलन में अरूणा आसफ अली का योगदान	१५०
	डॉ. ज्योती वसंत खडसे	
३२.	डॉ. सुशीला नायर यांचे सामाजिक क्षेत्रातील योगदान	१५६
	डॉ. रफिक बा. शेख	
३३.	मंजुळामातेचे तुकडोजी महाराजांवरील संस्कार	१५९
	डॉ. भारत व्ही. नखाते	
३४.	महामाता त्यागमूर्ती रमाई	१६४
	डॉ. दीपाली दि.भावे	
३५.	भारतीय इतिहासातील उपेक्षित स्त्री : डॉ. सविता आंबेडकर	१६९
	प्रा. प्रफुल एम. राजुरवाडे	
३६.	आंबेडकरी चळवळीत शांताबाई दाणी यांचे योगदान	१७६
	डॉ. आर.यु.हिरे	
३७.	मदर तेरेसा यांचे सामाजिक कार्य	१७९
	डॉ. भोज छाया भास्कर	

दुर्गाताई जोशी याची स्वातंत्र्य संग्रामातील कामगिरी

प्रा. रेखा लालाजी मेश्राम

गृह अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,

यशोदा गर्ल्स आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज नागपूर

प्रस्तावना

शेकडो वर्षे घराच्या चौकटीत पडून राहिलेल्या भारतीय महिलांनी ती परंपरागत चौकट ओलांडून पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामात भाग घेतलेला आहे. सतीचे वाण हातात घेवून हजारो महिला स्वातंत्र्य लढयात सामील झाल्या. भारतातील निरनिराळ्या प्रांतांमध्ये अनेक अश्या अनेक विरांगणांचा मोलाचा वाटा आहे. म्हणून इतिहास या सहभागाला देतो. वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान या लढयात विदर्भिय विरांगणा सुध्दा सहभागी होत्या. विद्यार्थाला प्राचीन काळापासूनच राजकीय व सांस्कृतीक वारसा लाभलेला आहे. या संपन्न भूमीत नारीरत्ने निपजली. ज्ञानलालसा उदात्त ध्येयासाठी त्यागाची तयारी, राजकीय जाण, कर्तव्यनिष्ठ अशा गुणवैशिष्ट्यांचा वारसा विदर्भाला आहे. कीर्ती श्रीर्वाक्य नारीणां स्मृती मेघा धृती क्षमा वरिल रचनेनुसार महीलांमधील सुप्त शक्तींचा अविष्कार घडविणाऱ्या स्त्रीयांच्या काही आठवणी आहेत. महिला असल्या तरी त्यांनी अंगिकारलेला राष्ट्रीहिताचा कर्तव्यधर्म एकच होता. कारण या चळवळींमध्ये भिन्न वयोगट विभिन्न सामाजिक परिस्थितीतील महिला, वेगवेगळ्या जाती धर्मातील सुशिक्षित अशिक्षित सुखवस्तू व सामान्य गरीब सर्वच स्त्रीया या लढयात सहभागी झाल्या होत्या. यात विदर्भातील प्रत्येक जिल्हयातील स्त्रीया आहेत. नागपुर मधील सावित्री, सुभदा, चतुराबाई गोपीका अकोला जिल्हयातील दुर्गा झांशी, सुंदराबाई देशमुख प्रमिला ओक राधाबाई, अमरावतीतील पार्वतीबाई लक्ष्मीबीई, डॉ. सुलोचना मथुबाई, यमुताई अबुताई, मनुबाई खापडे. अशाप्रकारे विदर्भातील अनेक स्त्रीयांनी वेगवेगळ्या चळवळी सत्याग्रह स्वातंत्र्य लढाई आदी संग्रामात मोलाची कामगिरी केली तरीही त्या दुर्लक्षित केल्या गेल्या यापैकीच विदर्भातील एका महिलेने सर्वच चळवळी व स्वांत्र्य लढयात तडपत्या एका ज्योती प्रमाणे सहभाग घेतला. ती तडपत्या मशाल म्हणजे वऱ्हाडाची वाघीन दुर्गाताई जोशी होय. फक्त विदर्भ किंवा महाराष्ट्रच नव्हे तर भारताच्या स्वातंत्र्यात दुर्गाताईचे महत्वपूर्ण योगदान होते. त्यांच्या एकुणच कार्याचा आढावा घेवूनच अकोला गावकऱ्यांनी यांनी त्यांना वऱ्हाडाची वाघीन हे नामाविधान दिले. १९२६ पासून प्रत्यक्ष राजकारणात त्यांचा प्रवेश झाला. तो स्वातंत्र्य प्राप्तीपर्यंत अविरत कायम होता. दुर्गाताई चा जन्म अकोला या मुळगावी १८८२ साली झाला वडील विष्णुपंत दाते. आई वडीलांचे छत्र त्यांच्या लहानपणीच हरवले. पण काकांनी त्यांचा योग्य सांभाळ केला. लवकरच विवाह झाला. आणि दीड वर्षातच त्यांना वैधव्य आले. पण मनाला खंबीर करून पुढचे आयुष्य

उपस्थिति झाले.दूसऱ्या कायदेभंगाच्या चळवळीच्या वेळी (१९३२) मध्ये दुर्गाताईला अटक करण्यात आली व दिड वर्षाची शिक्षा झाली. शिवाय ३०० रूपये दंड झाला. अटक झालेली सर्व मंडळी सुटल्यानंतर महिलांनी त्या सर्वांच्या जंगी स्वागताची तयारी केली. म्हणतात की, स्त्री हृदय हे भावनांचे स्थान असल्याने चळवळी चैतन्यमय झाल्या व राष्ट्राच्या मर्मस्थानी जाऊन भिडल्या, खेड्यापाड्यात जाऊन रूजल्या. शेवटी दुर्गाताईच्याच राजबंदी दिन या कवितेतील पुढील ओळी सर्वांना मार्गदर्शक ठराव्यात म्हणून आवर्जून त्यांचा उल्लेख करते.

बंधु भगिनींनो उठा चला स्वराज्य यात्रेलास्वातंत्र्याचा मोक्ष हवा ना भारत देशाला।।१९३० ते १९३२ या काळात कारावास झाला. १९४२ मध्ये काही काळासाठी स्थानबध्द करण्यात आले होते. १ जानेवारी १९३१ मध्ये दुर्गाताईनी तरुण मुलामुलीना अकोला येथे आत्मरक्षण कसे करावे याबद्दल प्रशिक्षण दिले. १९३७ च्या निवडणुकीत त्या विजयी झाल्या.अशा या रणरागिनीचा नारीरत्नांचा अंत १९५७ मध्ये झाला. तेही भारताच्या स्वातंत्र्यसूर्यचा उदय बघितल्यावरच त्यांचा अस्त झाला.

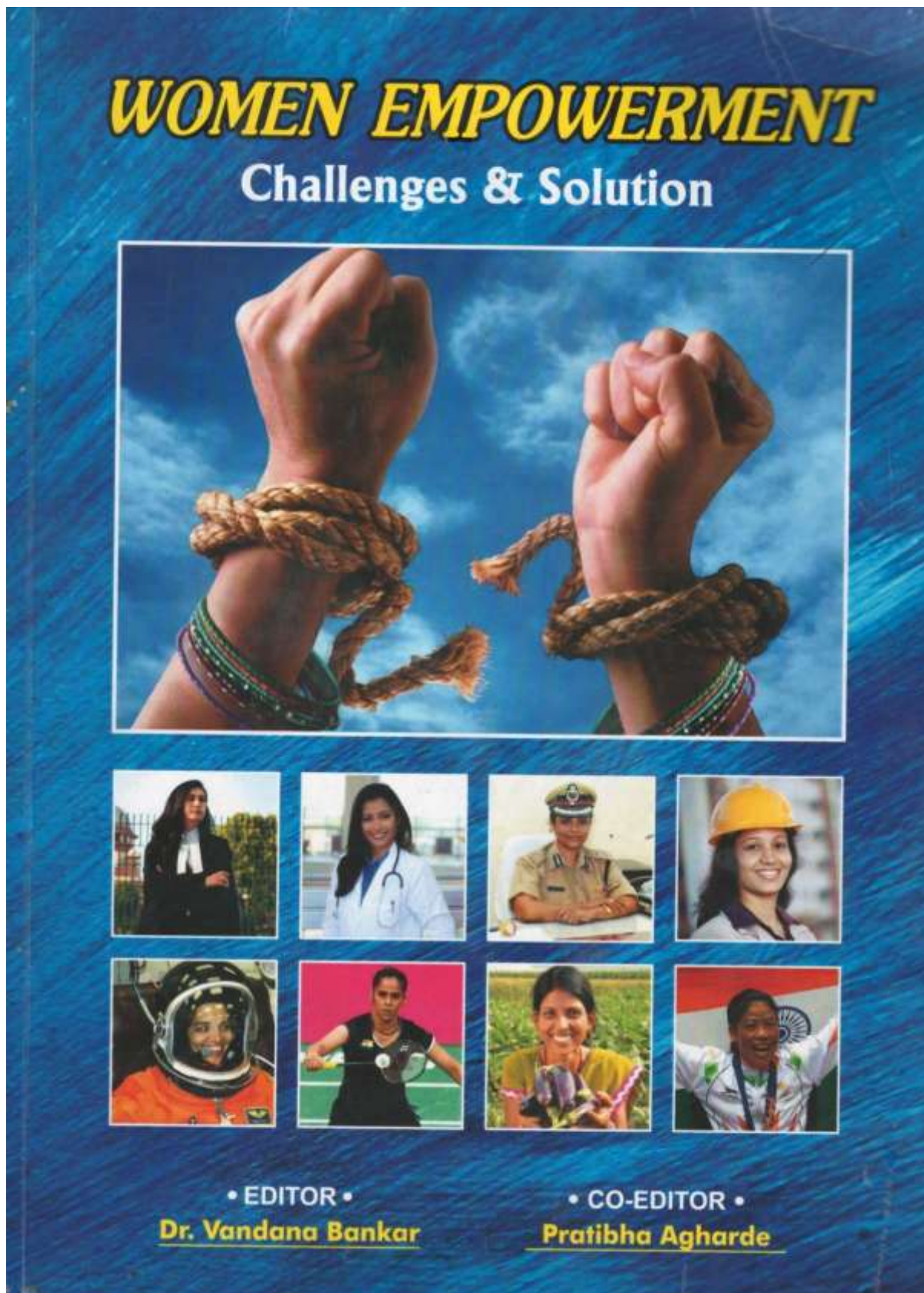
निष्कर्ष

स्वातंत्र्यपूर्व काळातही स्त्रीयांनी अनेक सत्याग्रह, लढाया, गाजविल्या. म्हणजेच समानता नव्हती पण काही स्त्रीयांनी पूढकार घेऊन जून्या परंपरेला न जूमानता घराचा उंबरठा कधीही न ओलांडणाऱ्या स्त्रीयांना या संग्रामात सहभागी केले. तसेच स्वातंत्र्य लढ्यांमध्ये अनेक जाती, घर्माच्या, गरीब श्रीमंत, शहरी ग्रामीण स्त्रिया सहभागी झाल्या होत्या म्हणजेच उच्च निच्वतेची संकल्पना नव्हती. यावरून असे लक्षात येते की, देशातील प्रत्येक स्त्रीला असे वाटायचे की, इंग्रजांच्या तावडीतून भारताची सूटका व्हावी व त्यानुसारच त्या सहभागी व्हायच्या. भारतातील सर्वच स्त्रीयांसाठी दुर्गाताई एक दाखला आहे.

संदर्भ सूची

- १) फाटक न. र. स्वातंत्र्य सैनिक चरित्र कोष-१९३२
- २) कानेटकर मा. ज. नागपूर प्रांताचा इतिहास १९३४
- ३) पाठक दमयंती, वैदर्भिय महिलांचे स्वातंत्र्य संग्रामातील सहकार्य श्री. मंगेश प्रकाशन २००३
- ४) गोळे पु. ब., वऱ्हाडाची स्वातंत्र्य सेवा, राजस्थान प्रिंटींग अँड लिथो वर्क्स अकोला १९३५
- ५) वक्कणी डॉ. नि.आं. आधुनिक विदर्भाला इतिहास-श्री मंगेश प्रकाशन -१९६५
- ६) जोशी दुर्गाताई - विदर्भ कन्या राजस्थान प्रिंटींग अँड लिथो वर्क्स अकोला-१९८६

12. Name of the Teacher : Dr Lalita Punnya (Department of Physical Education)
Title of Chapter: Women Entrepreneurship- Challenges and Opportunities (p109-111)
Title of Edited Book: Women Empowerment: Challenges & Solution
(Editor- Dr. V. Bankar, & Dr. P. Agharde)
Name of Publisher: Aurangabad: Apoorv Publishing House
Year of Publication: 2018 ISBN No. : 978-93-88158-02-2

Women Empowerment : Challenges and Solution

ISBN : 978-93-88158-02-2

© Bharat Jamdhade

Editor

Dr. Vandana Namdev Bankar

Co-Editor

Pratibha Agharde

Publisher

Bharat Jamdhade

Apoorv Publishing House,

B-2/15, Sunny Center, Pisadevi Road, Aurangabad (M.S.)

Mob. - 9049591747, 8177803216

Email - apoorvjamdhade@rediffmail.com

bharatjamdhade1976@gmail.com

Edition : 25 August 2018

DTP

Dr. Yajuwendra Wankar

Mob. 9763830016

Cover page

Shlok Design, Bharat Bazar, Aurangabad

Offset

Rudrayani Offset, MIDC, Cidco, Aurangabad.

Price : ₹ 390/-

Note : The views expressed by the authors in their research papers in this book are their own. The Editor/ publisher is not responsible for them. Author is responsible for all grammatical error Subject to Aurangabad (MS) Jurisdiction.

20.	Mr. Jagtap Ramchandra Dadaso, Dr. Gaikwad U. S. Effect of Yoga therapy on Anxiety and Depression of Women's.....	83
21.	Suresh Manikrao Nalawade A Study Of Women Contribution Sports In Maharashtra.....	87
22.	Mr. Rajendra Janu Hiwale Disabled Women At Various Manufactory In India.....	90
23.	Pooja Parmeshwar Wadmare Women and Human Right Women and Human Right.....	93
24.	Dr. Bandgar Vilas Bhanudas Dudhabhate Savita Shivaji Human Rights education For Empowering Women.....	95
25.	Sandeep D. Satonkar The REBT: New Approach of the Parenting Programs.....	98
26.	Mr. Rohit Bhaskar Jadhav Political Misfortunes of Indian Women.....	101
27.	Mrs. Supriya S. Digraje Challenges Before Women Entrepreneurship in India.....	106
28.	Dr. Lalita Ishwarn Punnya Women Enterprenurship – Challenges and Opportunities.....	109
29.	Dr. Bharat H Mimrot Challenges of working women at workplace.....	112
30.	Prof. Jayashri Kolhe Education: Women's Empowerment Tool.....	118
31.	Asst. Prof. Suresh G. Sonawane Entrepreneurship Development in Women.....	121
32.	Dr Sanjay Baburao Wakle Problem of Women Empowerment.....	124
33.	Dr. Shailesh B. Raut Women's Education in Necessary To Social Changes.....	127
34.	Nida Naaz, Dr. Sanjay Bhartiya Feminism And Women Empowerment In Indian Perspective.....	128
35.	प्रा.डॉ.दिनकर माने, मिलिंद शहादेव आठवले भारतीय स्त्री सक्षमिकरण, समस्या और उपाय	131
३६.	डॉ. उमाकांत सुभाष गायकवाड नोकरदार स्त्रिया : आजार आणि सामना यांचा मानसशास्त्रीय दृष्टिकोनातून अभ्यास.....	१३४
३७.	अनिल दिलीपसिंग तौर, डॉ. उमाकांत सुभाष गायकवाड दूरचित्रवाणी वाहिनी वरील मालिका पाहणाऱ्या महिलामधील तणावाचा तुलनात्मक अभ्यास.....	१३७
३८.	प्रा. सौ. अबोली अ. चंद्रात्रे मानव विकास निर्देशांक आणि महिला सक्षमिकरण.....	१४०
३९.	डॉ. एस.एच. उरकुडकर, डॉ. योगेश प्र. भाले महिलांची उद्योजकता.....	१४४
४०.	डॉ. भालेराव जे.के भारतातील राजकीय महिला नेतृत्व : एक दृष्टिक्षेप.....	१४८
४१.	डॉ. बिरंगणे एस.एस. महिला व मानवाधिकार.....	१५०

28. Women Entrepreneurship – Challenges and Opportunities

Dr. Lalita Ishwarn Punnya

Associate Professor & Head Department of Physical Education Yashoda Girls Arts & Commerce College, Nagpur (M.S.)

Introduction

Indian women have been changing time. It covers up periods like an ancient, medieval, modern and postmodern. We find completely different pictures in every phase of their changing in retrospect, it can be found that the women have different status and image in different era of the history of women in India.

Globalisation has provided opportunities for the educated, middle class woman to build her own dreams and excel in fields, which were earlier perceived as complete male domains.

Today women are making decisions regarding their lives, education and career goals. Women in business act as an essential player in the business world. Women entrepreneurs are creating jobs, and opportunities in every community worldwide, be it a corporate, government or private sector. The role of women in the workforce has increased dramatically over the last several decades. Many women are successfully balancing both work and family life to create a strong path for future generations who may wish to accomplish the same achievements.

The specific mention of encouragement to women entrepreneurship is the highly needed initiative. Incidentally, entrepreneurship in general and women entrepreneurship in particular has been emphasized and promote growth through mass participation and rise efficiently. The present paper focuses on "Women Entrepreneurship -Challenges and Opportunities"

Objective of the Study:

- To know various areas of business in which women have contributed.
- To know women's role in corporate sector.

- To study women's ability & efficiency in the field of corporate sector.
- To study women's problem related to corporate sector.
- To study the women's status in society and also their leadership qualities.

Corporate Sector:

- A corporate sector is a section of society consisting of companies/ Industries/Business Houses.
- There is the industrial development side of our society. Women contribute to National Income generation, Industrial Growth and Development of Economy.

Women Entrepreneurship.

The various roles that women can play are to become owners of enterprises, contribute as employee and/or play managerial roles, The Govt. of India defines women entrepreneur as owner of "An enterprise owned and controlled by women having a minimum financial interest of 51 per cent of the capital and giving at least 51 percent of the employment generated in the enterprise to women" Women entrepreneurship in India is largely concentrated in the unregistered or unorganized sector.

Inclusive growth

Inclusive growth ensure from rise in income of one and all and through rise in productivity and not through income redistribution. Inclusive growth is important not because it creates physical and financial resources but from the perspective of justice which calls for sharing of opportunities.

Inclusive growth is the need of the hour to eliminate poverty and overcome disparities. One of the major challenges to the attainment of inclusive growth objective is to ensure equal access of women to development opportunities.

lease of life for the women in villages for their social and economic empowerment.

Decision making is the ultimate level of empowerment and equality. It signifies that women have started taking control of their lives and situation through attending group meetings; public functions, involvement in income generating activities joining other women in social causes.

It is noticed that the rural women are really empowered socially and economically after having become members of the Self Help Groups.

"Unless women are empowered, issues like literacy, health, population explosion will remain unresolved problems of developing countries."

- Mr. Amartya Sen.

Suggestions:

- 1) There is no organization and association among the women entrepreneurs. Hence the Government have to take necessary steps to create the associations.
- 2) The basic requirement in development of women entrepreneurship is to make aware the women regarding her existence, her unique identity and her contribution towards the economic growth and development of country.
- 3) There should be Basic development training programs which include basic day-to-day management training like how to keep track of accounts, handle taxes and understand compliance rules and regulations.
- 4) The household activities are done always by the women. So they cannot concentrate in the business. Therefore the work should

be shared in between husband and wife who will give enough time for women.

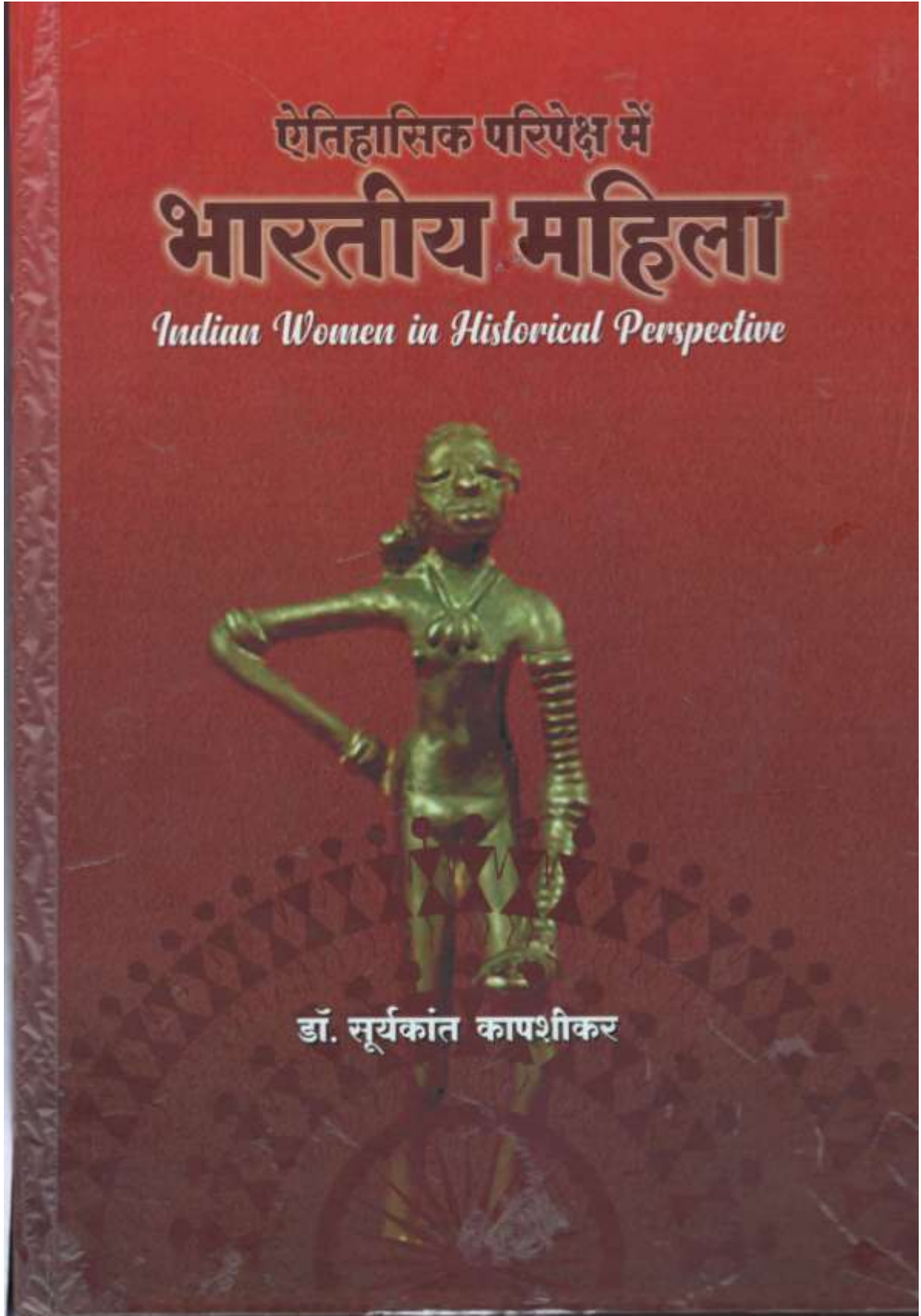
- 5) The training institutes should be spread over all villages to provide better training for rural women entrepreneurs.
- 6) The women entrepreneurs are unable to provide collateral securities. Hence they can form a group to start the business.
- 7) The banking procedure should be simplified & the process should be in regional language.
- 8) Literacy level of women has to be enhanced and education of women should be made compulsory.
- 9) Women entrepreneurship research and applications for time to time have to be documented.
- 10) For effective sustainable development and technology transfer to women entrepreneurship; proper training based on scientific inputs, suitable product ideas, product identification, market survey, project formulation and necessary approvals from the government at the right time.
- 11) Success stories of women entrepreneurs from varied backgrounds should be popularized through textbooks of school and colleges. All possible medias should be used to project these role modes.

The economic security of women, it is necessary to develop co-operative credit societies where small amount of money can be saved and used for giving better financial resources to women.

REFERENCES

- 1) Rural Women Entrepreneurship - S.Maria John & Others
- 2) Women Entrepreneurs - Kamal Singh
- 3) Development of women entrepreneurship in India - Dr. Gokul P. Kapase
- 4) Developing an entrepreneurship culture - Nirmal Jha
- 5) Fundamental of Entrepreneurship - B.K. Desai
- 6) Bhardwaj G. N. etal 92012) women entrepreneurship in India C. H. Institute of management and communication vol. 12
- 7) <http://www.chimc.in/volum2.1/volum2 Issue1>

13. **Name of the Teacher** : Dr Lalita Punnya (Department of Physical Education)
Title of Chapter: Magnificant Mary Kom- Indian Women Boxer (p277-284)
Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)
Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College
Year of Publication: 2019 **ISBN No.** : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला

Indian Women in Historical Perspective

Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

३८.	इंदिरा गांधीच्या गटनिरपेक्षता धोरणाचा प्रभाव	१८६
	डॉ. माधुरी एन. देवतळे	
३९.	इरावती कर्वे यांचे समाजशास्त्रीय योगदान	१९३
	डॉ. संतोष मेंढेकर	
४०.	दुर्गा भागवत : थोर ज्ञानोपासक	१९८
	डॉ. वनिता हिंगे	
४१.	रोमिला थापर: एक प्रभावशाली महिला इतिहासकार	२००
	डॉ. सुर्यकांत महादेवराव कापशीकर	
४२.	दलित स्त्रीवादी लेखिका : उर्मिला पवार	२०९
	प्रा. डॉ. सिद्धार्थ भ. जाधव	
४३.	सीमाताई साखरे यांचे स्त्रि चळवळीत योगदान	२१५
	डॉ. कुंदन देवराव शहारे	
४४.	सिंधुताई सपकाळांचे सामाजिक कार्य	२१८
	डॉ. महेश प्रल्हादराव गोमासे	
४५.	सरोजताई काशीकर : व्यक्ती आणि कार्य	२२३
	श्री. अविनाश व. अवचट	
४६.	सुनंदाताई दिवे यांची बचतगटातून यशोगाथा	२३०
	डॉ. रश्मी प्रविण गजरे	
४७.	डॉ. प्रभा अत्रे का संगीत कला में योगदान	२३४
	डॉ. सोपान सिताबराव वतारे	
४८.	The Actress Is Irreplaceable In Indian Cinema: Smita Patil	२३६
	Chandrashekhar Laxmanrao Korey	
४९.	Contribution of Dr. D. Rajyalaksmi to LIS Profession	२४०
	Dr. Sudhakar S Thool	
५०.	पहिली भारतीय अंतराळ स्त्री : कल्पना चावला	२५३
	डॉ. कल्पना एम.सांगोडे	
५१.	मायावती : कार्य आणि कर्तृत्व	२६१
	प्रा. किशोर शेषराव चौरे	
५२.	भारतीय दलित महिला उद्योजक कल्पना सरोज	२६९
	डॉ.प्रा. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम	
५३.	आघेशा ग्रेवाल यांचे शेती क्षेत्रातील योगदान	२७४
	डॉ. महेन्द्रकुमार कटरे	
✓ ५४.	Magnificant Mary Kom- Indian Women Boxer	२७७
	Dr. Lalita ishwarn Punnya	

Magnificent Mary Kom- Indian Women Boxer

Dr. Lalita Ishwari Punnya

Associate Professor &

Head of the Department of Physical Education

Yashoda Girls Arts & Commerce College, Sneh Nagar, Nagpur

Introduction

Women's athletics have developed around modification of existing men's sports whether these activities are best suited to the unique interests and the physiological, psychological and sociological needs of girls and women has yet to be properly established. It is well accepted by all concerned in this field that a woman can be both physically active and feminine at the same time. When the female players were provided with the necessary aid, facilities, equipment, coaching and competitive opportunities they performed better even than male players. The dramatic change in the performance of female players took place in the beginning of 1970. The influence of the facilities made for female players, are found women players participated in almost all events in which male players participate. The present paper focusses on "Magnificent Mary-Indian Women Boxer."

Objective

To know the women's participation in sports.

To show the change/improvement in sports in recent years

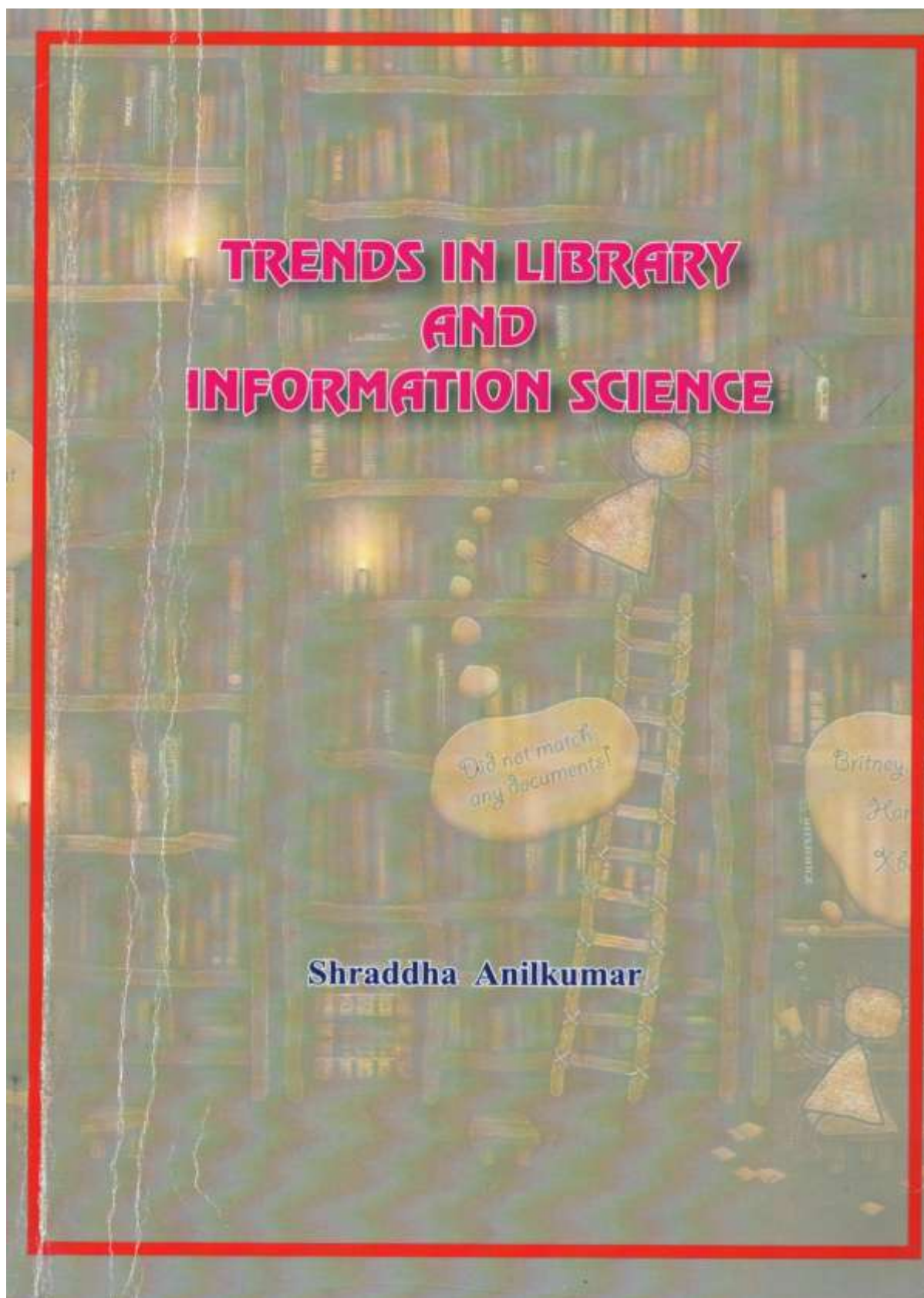
To Focus on Mary Kom's Achievement

Contribution of Indian women in the sports

The first women contingent from India that took part in Olympic was in 1952 Helsinki Olympic. Before that Indian athletes participated in 1st Asian Games at New Delhi in 1951. They won 2 Silver and 5 Bronze Medals altogether. After that Kamaljit Sandhu won 1st gold medal in 1970 in Jakarta Asian Games. Indian females are have been making their mark and various discipline of sports and have brought glory to our Inter National sports meet including Asian Games, Commonwealth Games and also Olympics. These achievements are remarkable considering the constraints female sportspersons

3. *Nathe Mangesh, Chalu Chadamodi, 2012 Nathe Publication, Nagpu*
4. *Yewale Milind, Vishwa Maidan, 25th sept 2012, Published by Asha O Mahal*
5. *Twinkle Star, The Hidwads, August, 2018.*
6. *The Hidwada September 17,2018.*
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Mary_Kom
8. <https://www.mapsofindia.com/who-is-who/sports/mary-kom.html>

14. **Name of the Teacher** : Dr Sudhakar Thool (Department of Library)
Title of Chapter: ICT-Based Skills for Library Professionals: An Overview (p01-09)
Title of Edited Book: Trends in Library and Information Science
(Edited by Dr. Shraddha Anilkumar)
Name of Publisher: Delhi: Avadha Prakashan
Year of Publication: 2018 **ISBN No.** : 978-93-84140-13-7

TRENDS IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

Copyright © by Chief Editor

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems without permission in writing from the publishers, except by a reviewer, who may quote brief passages in a review.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The chief editor, editors printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only.

ISBN: 978-93-84140-13-7

First Published 2018

Published by:

Avadha Prakash

821/B, Guru Ramdas Nagar,

Delhi.

INDIA

Cell No. 09970628498, 0937314169

Printed and bound in SURENDRA COMPUTER SOLUTION, Jaripatka, Nagpur.

CONTENTS

Sr. No.	Topics and Author Names	Page No.
1	ICT-Based Skills for Library Professionals: An Overview <i>- Dr. Sudhakar S. Thool</i>	1
2	Use of E-reference Sources: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i>	10
3	Use of E-resources in Academic Libraries <i>- Prof. Rajesh Sahadeo Lokhande</i>	15
4	Trends of LIS Periodicals in India <i>- Dr. B. K Thawkar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	21
5	IPR in the Digital Library Environment <i>- Dr. Vaishali M. Choudhari</i> <i>- Dr. Shraddha Anilkumar</i>	26
6	Digital Preservation: An Overview <i>- Dr. Aparna Choudhary</i> <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	33
7	Marketing and Promotion of Library Information Services <i>- Prof. (Mrs.) S. N. Hirekhan</i>	40
8	Social Networking and Library <i>- Dr. Pritam B. Gedam</i> <i>- Dr. Bhagwan Thawkar</i>	45
9	ICT Based user services of Library <i>- Dr. Sachin Y. Vaidya</i>	49
10	Metadata: Type, Creations and Standards <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	55
11	Electronic Vs Digital Library: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	64
12	Information Communication Technology (ICT) based Library Science Profession <i>- Prof. Sachin T. Badwaik</i>	70
13	Raja Rammohan Roy Library foundation, India <i>- Prof. Suvarna R. Inamdar</i>	73
14	Disaster Management: Its concepts and a Changing Role of Library Professionals <i>- Dr. Dhananjay Deote</i>	76

ICT-Based Skills for Library Professionals: An Overview

Dr. Sudhakar S. Thool

Librarian

Yashoda Girls College, Nagpur

E-mail: ssthoolygc@gmail.com

Abstract

The library executives use the latest information technologies to connect people with information and are the heart of many exciting development in information service. The ICT skills play a vital role for library executive success. Therefore, they need to shift their focus from traditional library activities of collecting, processing, storing and dissemination of information to offer customer-centered automated information services, generated by using online/offline databases, e-resources, e-journals, network and consortia, etc. The ICT skill is an important part for the success of library and information science professionals. Thus librarian is an important link between a seeker of knowledge and the knowledge itself.

Key Words

ICT-based Skill, Library Professional and E-environment

Introduction

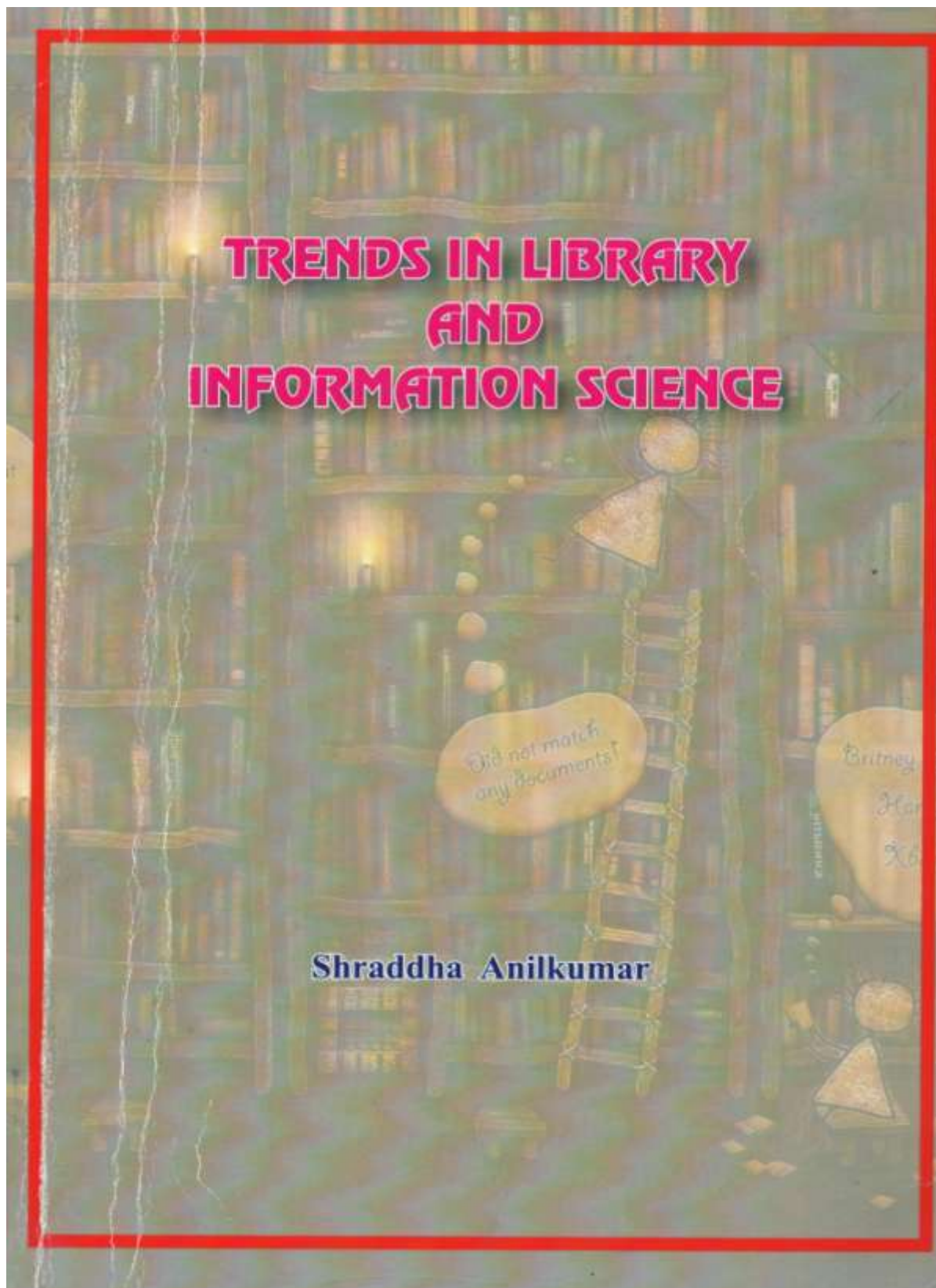
With the advent of information and communication technologies (ICT) and in digital environment era, the libraries are under serious threat due to the increasing pressure of achieving higher level of performance in this global environment, most of which are the result of ICT and digital revolution, the role of libraries and their executives has been significantly transformed. In this changing scenario, the librarians in library and information centre must possess adequate ICT-based skills to manage the ICT-based libraries. They need to acquire spontaneous knowledge and skills on the "speedy changes in ICT" to provide better library services to users. The ICT refers to the role of computer-based technology and the internet to make the environment of information and communication services available to a wide range of users. The telephone and emerging technological devices are centralized to mechanize the modem for internet which transporting data in a number of formats including text, images, sound and video. The librarians and their executives (library Personnel) working in their job destinations need continuous grooming by acquiring core competencies and new skills so that they never become obsolete in this fast changing environment.

The Role of Information and Communication Technology (ICT)

A very vital role of heralding information and communication technology (ICT) is playing in knowledge society as

10. Satapathy, S. K. and Moharana, R. K. (2011). ICT Skills of LIS professionals in engineering institutions of Odisha, India: A case Study. *Library Philosophy and Practice*, Retrieved from <http://unlib.unl.edu/LPP/satpathy-maharana.htm>
11. Seena, S. T., & Pillai, K. G. S. (2014). A study of ICT skills among library professionals in the Kerala University Library System. *Annals of Library and Information studies*, 61, 132-141. Retrieved from <file:///C:/Users/user/Downloads/4913-15236-1-PB.pdf>
12. Sunil Kumar Satpathy, S. K., & Maharana, R. K. (2011). ICT Skills of LIS Professionals in Engineering Institutions of Orissa-India: A Case Study. *Library Philosophy and Practice (e-journal) Libraries at University of Nebraska-Lincoln*. Retrieved from <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1659&context=libphilprac>
13. Thanuskodi, S. ICT Skills among Library Professionals: A case study of universities in Tamilnadu India. Retrieved from <https://www.igi-global.com/chapter/ict-skills-among-library-professionals/133954>

15. **Name of the Teacher** : *Dr. B. K. Thawkar, & Dr Sudhakar Thool (Department of Library)*
Title of Chapter: Trends of LIS Periodical in India (p21-25)
Title of Edited Book: Trends in Library and Information Science
(Edited by Dr. Shraddha Anilkumar)
Name of Publisher: Delhi: Avadha Prakashan
Year of Publication: 2018 **ISBN No.** : 978-93-84140-13-7

TRENDS IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

Copyright © by Chief Editor

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems without permission in writing from the publishers, except by a reviewer, who may quote brief passages in a review.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The chief editor, editors printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only.

ISBN: 978-93-84140-13-7

First Published 2018

Published by:

Avadha Prakash

821/B, Guru Ramdas Nagar,

Delhi.

INDIA

Cell No. 09970628498, 0937314169

Printed and bound in SURENDRA COMPUTER SOLUTION, Jaripatka, Nagpur.

CONTENTS

Sr. No.	Topics and Author Names	Page No.
1	ICT-Based Skills for Library Professionals: An Overview <i>- Dr. Sudhakar S. Thool</i>	1
2	Use of E-reference Sources: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i>	10
3	Use of E-resources in Academic Libraries <i>- Prof. Rajesh Sahadeo Lokhande</i>	15
4	Trends of LIS Periodicals in India <i>- Dr. B. K Thawkar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	21
5	IPR in the Digital Library Environment <i>- Dr. Vaishali M. Choudhari</i> <i>- Dr. Shraddha Anilkumar</i>	26
6	Digital Preservation: An Overview <i>- Dr. Aparna Choudhary</i> <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	33
7	Marketing and Promotion of Library Information Services <i>- Prof. (Mrs.) S. N. Hirekhan</i>	40
8	Social Networking and Library <i>- Dr. Pritam B. Gedam</i> <i>- Dr. Bhagwan Thawkar</i>	45
9	ICT Based user services of Library <i>- Dr. Sachin Y. Vaidya</i>	49
10	Metadata: Type, Creations and Standards <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	55
11	Electronic Vs Digital Library: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	64
12	Information Communication Technology (ICT) based Library Science Profession <i>- Prof. Sachin T. Badwaik</i>	70
13	Raja Rammohan Roy Library foundation, India <i>- Prof. Suvarna R. Inamdar</i>	73
14	Disaster Management: Its concepts and a Changing Role of Library Professionals <i>- Dr. Dhananjay Deote</i>	76

Trends of LIS Periodicals in India

Dr. B. K Thawkar

Librarian

Dr Ambedkar Institute of Social Work, Nagpur

dr.bthawkar@gmail.com

Dr. Sudhakar Thool

Librarian

Yashoda Girls College, Nagpur

ssthoolvge@gmail.com

Abstract

LIS professional in India specially need to evolve research platforms in order to increase the quantity and quality of LIS periodicals which can be recognized. The highest LIS periodicals i.e. 38.75% were published in the year 2011 and Delhi state become first to published LIS periodicals which published 38.75% LIS periodicals. This study also focused on trend of Library and Information Science periodicals in India, the chronological growth of LIS periodicals, language wise and state wise and their bibliographical control.

Key Words

Library and Information Science, and Periodical

Introduction

In the techno savvy era, Information is a key of development and periodical is a important source of information. It gives the researchers a platform to make their research known to their peer group and to promote. The journals, Journal de Scavans and The Philosophical Transactions of the Royal Society that appeared in 1665 were the first journals. Since then, the journal has remained the vehicle of scholarly communication in all disciplines across the world³. In India 'Library Miscellany' can be considered as the first LIS journal that started publishing in 1912 by State library department, Baroda. It stopped publishing in 1920 but it lead to the publishing of library and information science (LIS) journals in India.

Objective of the Study

The objectives of the study are as follows:

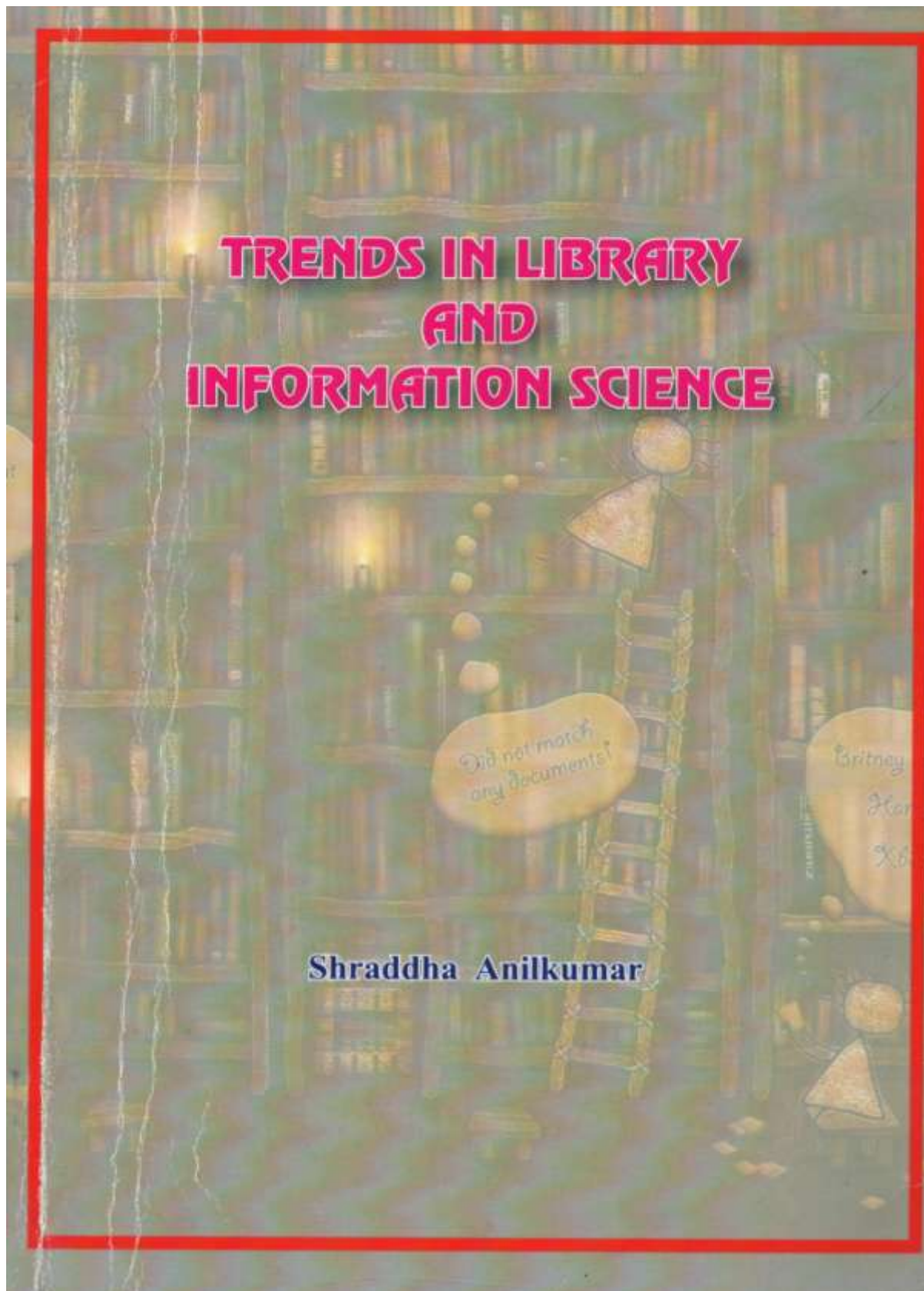
1. To study the chronological growth of LIS Periodicals;
2. To know the country wise growth of LIS Periodicals;
3. To study the language wise growth of LIS Periodicals; and
4. To study the frequency wise growth of LIS Periodicals.

Hypothesis of the Study

Following are the hypothesis formulated for the study as

1. Maximum LIS periodicals are published in last five years; and
2. More the LIS periodicals are published in English language.

16. **Name of the Teacher** : Dr. Shraddha Anilkumar, & Dr Sudhakar Thool (Dep. of Library)
Title of Chapter: Electronic Vs Digital Library: An Overview (p64-69)
Title of Edited Book: Trends in Library and Information Science
(Edited by Dr. Shraddha Anilkumar)
Name of Publisher: Delhi: Avadha Prakashan
Year of Publication: 2018 **ISBN No.** : 978-93-84140-13-7

TRENDS IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

Copyright © by Chief Editor

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems without permission in writing from the publishers, except by a reviewer, who may quote brief passages in a review.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The chief editor, editors printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only.

ISBN: 978-93-84140-13-7

First Published 2018

Published by:

Avadha Prakash

821/B, Guru Ramdas Nagar,

Delhi.

INDIA

Cell No. 09970628498, 0937314169

Printed and bound in SURENDRA COMPUTER SOLUTION, Jaripatka, Nagpur.

CONTENTS

Sr. No.	Topics and Author Names	Page No.
1	ICT-Based Skills for Library Professionals: An Overview <i>- Dr. Sudhakar S. Thool</i>	1
2	Use of E-reference Sources: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i>	10
3	Use of E-resources in Academic Libraries <i>- Prof. Rajesh Sahadeo Lokhande</i>	15
4	Trends of LIS Periodicals in India <i>- Dr. B. K Thawkar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	21
5	IPR in the Digital Library Environment <i>- Dr. Vaishali M. Choudhari</i> <i>- Dr. Shraddha Anilkumar</i>	26
6	Digital Preservation: An Overview <i>- Dr. Aparna Choudhary</i> <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	33
7	Marketing and Promotion of Library Information Services <i>- Prof. (Mrs.) S. N. Hirekhan</i>	40
8	Social Networking and Library <i>- Dr. Pritam B. Gedam</i> <i>- Dr. Bhagwan Thawkar</i>	45
9	ICT Based user services of Library <i>- Dr. Sachin Y. Vaidya</i>	49
10	Metadata: Type, Creations and Standards <i>- Dr. M. T. Bherwani</i>	55
11	Electronic Vs Digital Library: An Overview <i>- Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar</i> <i>- Dr. Sudhakar Thool</i>	64
12	Information Communication Technology (ICT) based Library Science Profession <i>- Prof. Sachin T. Badwaik</i>	70
13	Raja Rammohan Roy Library foundation, India <i>- Prof. Suvarna R. Inamdar</i>	73
14	Disaster Management: Its concepts and a Changing Role of Library Professionals <i>- Dr. Dhananjay Deote</i>	76

Electronic Vs Digital Library: An Overview

Dr. (Mrs.) Shraddha Anilkumar

Librarian

Dayanand Arya Kanya Mahavidyalaya Nagpur

Dr. Sudhakar Thool

Librarian

Yashoda Girls College, Nagpur

Abstract

The libraries are one of the most important parts for cultural institutions, their role and their significance in the society are based on the implementation of certain social functions. A modern library is a significant social institution of culture, cultural and creative organization. ICT-based technology concern to the electronic media which is used for storage, retrieval and dissemination of information. This paper also discussed on the Electronic Libraries, Functions of Electronic Libraries, Advantages of Electronic Libraries, Benefits of Electronic Library, Digital Libraries, Features of Digital Libraries, Creation of Digital Resources, advantages of digital libraries, Digital Library Initiatives in India and Digital library challenges.

Introduction

For a long time, so called resource based approach prevailed in the national library science. According to this approach, the main library resource is assets of documents (information resources). The introduction of information technology has significantly expanded the range of services. The libraries provide factual and conceptual, analytical services perform verification of citations and bibliographic references, carry out online search for information, conducting training sessions. As an open, dynamic, multilevel system, the library provides users with a variety of services (informational, educational, recreational, leisure, publishing, advertising and mediation), as per accordance to the state task, its mission and the needs of real and virtual users. Its activities are related to the monitoring of the information educational environment, needs, demands, and are ended at ensuring the availability of information on various data storage devices. To do for this, the library uses a range of different management tools from the program oriented planning and project work to search for hidden opportunities to position itself as a social and technologically modernized institute of new contemporary knowledge promotion, able to participate along with other social institutions in development of the successful and competent personality of a country citizen.

Electronic Libraries

Physical site and/ or website that provide 24 hour online access to digitized audio, video and written material from digital media. An electronic library is a library consisting of electronic materials and services. The e-material can include all digital materials, as well as a variety of analog formats that require electricity to use. For example, video tapes are an analog format that requires electronic equipments to view. Thus the term 'electronic library' encompasses all the material that can be held by a digital library and is therefore more inclusive. Examples of e-resources are electronic journals (e-journal), electronic books (e-book) online databases in varied digital formats, Adobe Acrobat documents (.pdf), WebPages (.htm, .html, .asp etc) and more.

17. Name of the Teacher : Dr Sudhakar Thool (Department of Library)

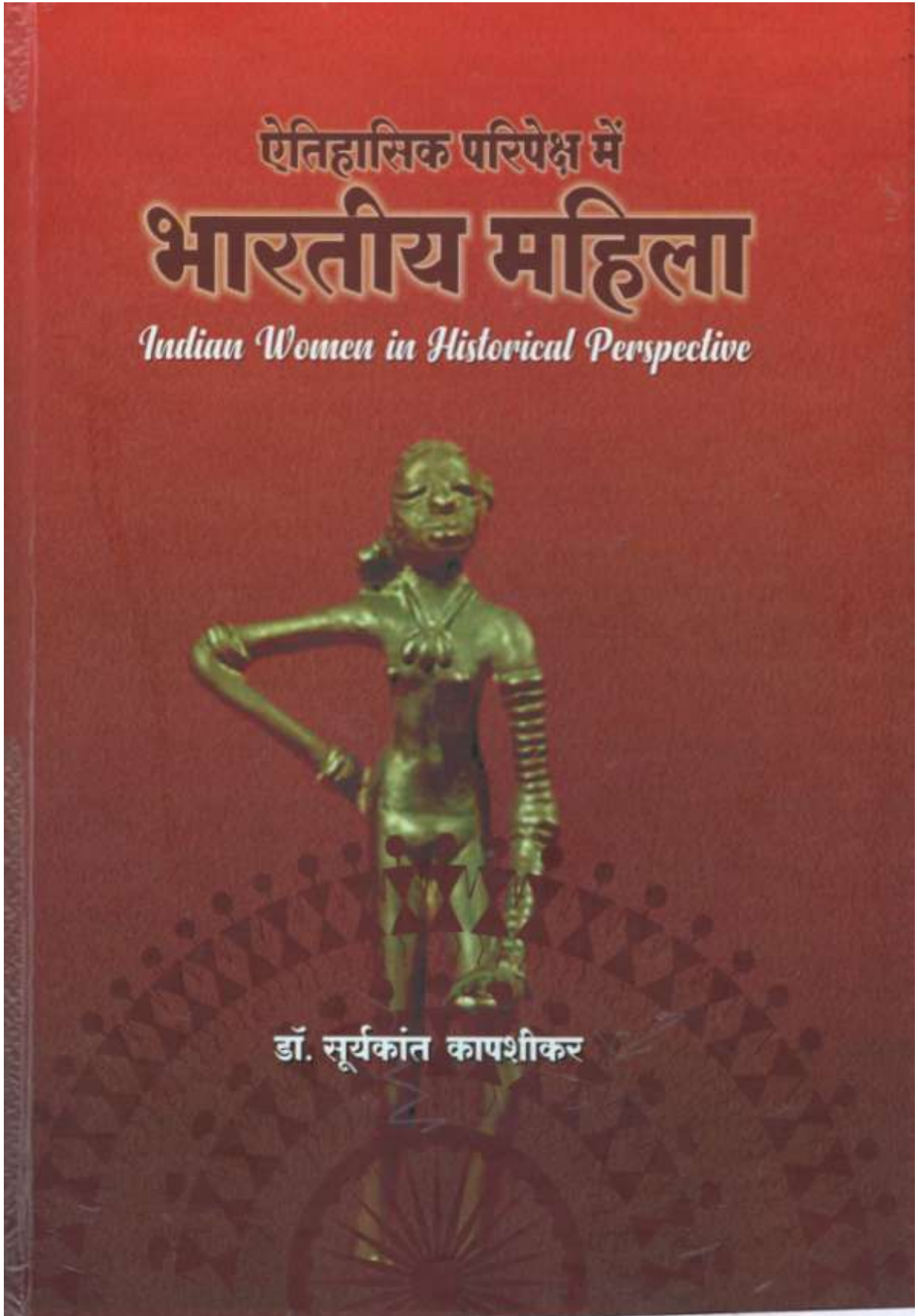
Title of Chapter: Contribution of Dr. D. Rajyalaksmi to LIS Profession (p240-252)

Title of Edited Book: Indian Women in Historical Perspective (Edited by Dr. S. M. Kapsikar)

Name of Publisher: Nagpur: Principal- Yashoda Girls' Arts and Commerce College

Year of Publication: 2019

ISBN No. : 978-81-920781-6-8

ऐतिहासिक परिपेक्ष में भारतीय महिला

Indian Women in Historical Perspective

Editor : Dr. Suryakant Kapshikar

Published by :

Dr. Dhanraj Shate

Principal

Yashoda Girls' Arts & Commerce College

Sneh Nagar, Nagpur M.S. (India)

Accredited B++ with 2.82 CGPA for First Cycle by NAAC

Tel. : 0712-2290637 Fax No. 0712- 2290368

Email : ygc.ngp@rediffmail.com

Website : www.ygcngp.org

Copyright©

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise with the prior permission of the Editor.

The papers included in this publication have been directly reproduced with minimum editorial intervention, from the files sent by the respective authors. The responsibility for facts states, opinions, expressed or conclusion reached and plagiarism if any, in this book is entirely that of the authors/contributors.

The Editor, Advisory Committee, Editorial Board Members & Peer Reviewed Committee Printer bears no responsibility for them; whatsoever.

In case of any dispute all legal matter are to be settle under Nagpur Jurisdiction only

Edition : 2019

ISBN - 978-81-920781-6-8

Price : 375/-

Designed & Printed by

Dinesh Graphic

Trimurti Nagar, Nagpur-440022

M.9422119631/9765762211

३८.	इंदिरा गांधीच्या गटनिरपेक्षता धोरणाचा प्रभाव	१८६
	डॉ. माधुरी एन. देवतळे	
३९.	इरावती कर्वे यांचे समाजशास्त्रीय योगदान	१९३
	डॉ. संतोष मेंढेकर	
४०.	दुर्गा भागवत : थोर ज्ञानोपासक	१९८
	डॉ. वनिता हिंगे	
४१.	रोमिला थापर: एक प्रभावशाली महिला इतिहासकार	२००
	डॉ. सुर्यकांत महादेवराव कापशीकर	
४२.	दलित स्त्रीवादी लेखिका : उर्मिला पवार	२०९
	प्रा. डॉ. सिद्धार्थ भ. जाधव	
४३.	सीमाताई साखरे यांचे स्त्रि चळवळीत योगदान	२१५
	डॉ. कुंदन देवराव शहारे	
४४.	सिंधुताई सपकाळांचे सामाजिक कार्य	२१८
	डॉ. महेश प्रल्हादराव गोमासे	
४५.	सरोजताई काशीकर : व्यक्ती आणि कार्य	२२३
	श्री. अविनाश ब. अवचट	
४६.	सुनंदाताई दिवे यांची बचतगटातून यशोगाथा	२३०
	डॉ. रश्मी प्रविण गजरे	
४७.	डॉ. प्रभा अत्रे का संगीत कला में योगदान	२३४
	डॉ. सोपान सिताबराव वतारे	
४८.	The Actress Is Irreplaceable In Indian Cinema: Smita Patil	२३६
	Chandrashekhar Laxmanrao Korey	
४९.	Contribution of Dr. D. Rajyalaksmi to LIS Profession	२४०
	Dr. Sudhakar S Thool	
५०.	पहिली भारतीय अंतराळ स्त्री : कल्पना चावला	२५३
	डॉ. कल्पना एम.सांगोडे	
५१.	मायावती : कार्य आणि कर्तृत्व	२६१
	प्रा. किशोर शेषराव चौरे	
५२.	भारतीय दलित महिला उद्योजक कल्पना सरोज	२६९
	डॉ.प्रा. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम	
५३.	आयेशा ग्रेवाल यांचे शेती क्षेत्रातील योगदान	२७४
	डॉ. महेन्द्रकुमार कटरे	
५४.	Magnificent Mary Kom- Indian Women Boxer	२७७
	Dr. Lalita ishwar Punnya	

Contribution of Dr. D. Rajyalaksmi to LIS Profession

Dr. Sudhakar S Thool

Librarian

Yashoda Girls' Arts and Commerce College, Nagpur

Introduction

In every society, women are guardians, creators and consumers of culture, but they still face barriers that prevent them from playing an equal role in the cultural sphere. In India in earlier stage, women were just kitchen keepers and house keepers in the Indian society. The low status of women in many societies. By the leadership of Mahatma Jyotiba Phule, Ramaswami Periyar and Dr. B R. Ambedkar were who took various initiatives to make education available to the women of India. However women's education got a fillip after the country got independence in 1947 and the government has taken various measures to provide education to all Indian women.

Historical Establishment of Library in India

In Ancient Period of Libraries (Before 1200 AD), the libraries were established and supported in ancient times in India by the kings and emperors. Myanmar King Anawrahta founded the Royal Library called the Pitaka Taik in the 1058 A.D. Buddhist educational materials and histories were stored in libraries in pre-modern South East Asia. The Chinese pilgrim, Fahein in the beginning of 5th century A.D. who collected authentic Buddhist scriptures and recorded in his notes about the Buddhist kingdoms and Jatavana monastery as chief places of learning with well preserved libraries and reading rooms. Another Buddhist monk and Scholar, Hiuen Tsang and later his predecessor Fohein visited and observed the library culture in Nalanda, I-Tsing also visited Nalanda University in Bihar and got copied about Sanskrit works comprising 5,00,000 verses. In the sixth century A.D., ancient universities of Taxila and Vikramshila had valuable libraries.

In Medieval Period Libraries (1200-1757 AD) The Mughals entered in India during 13th century A.D. which created a new era of learning of scholars. Mughal rulers also considered importance of libraries and hence, they appointed scholars as librarians. The Mughal emperor like Babur, Humayun

- shodhganga.inflibnet .ac.in/ bitstream/10603/64452/9/09_chapter,%20introduction%20and%20development%20of%20libraries.pdf*
6. IFLA Presidents. Retrieved From <https://www.ifla.org/annual-conference/past-ifla-presidents>
 7. Indian Library Association. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Indian_Library_Association
 8. Kaul, Rajwant. (2013). *Women Librarians in India: A Study in Work-Life Balance*. New Delhi: ESS ESS Publications.
 9. Kaula, P. N. (2004). *Changing dimensions of library and information service in India*. Agra: Y. K. Publishers.
 10. Kumar, P. S. G. (1975). *Women and librarianship*. *Herald of Library Science*, 14, 221-224.
 11. Kumar, P. S. G. (2002). *A Student's manual of Library and Information Science*. Delhi: B. R. Publishing Corporation.
 12. List of Female Librarians. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_female_librarians
 13. List of Librarians. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_librarians
 14. Literacy in India. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Literacy_in_India
 15. Mahatma Jotiba Phule. Retrieved from <https://www.quora.com/Who-started-girl-education-in-India>
 16. Pradhan, S. (2006). *Women in library management*. *Herald of Library Science*, 45, 63-66.
 17. Prasad, H. N. (2016). *Librarianship in 21st Century*. New Delhi: ESS ESS Publications.
 18. Rajyalaxmi, D. (1999). *Women in librarianship: Problems and prospects*. In K. Navalani and S. Trikha (Ed.), *Library and Information Services*. Jaipur: Rawat Publications.
 19. Savitribai Phule. Retrieved from <https://indianexpress.com/article/education/savitribai-phule-the-role-she-played-in-upliftment-of-girls-education/>
 20. *Women of Library History*. Retrieved from <http://womenoflibraryhistory.tumblr.com>